

DRAT-76.1.19649

Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riiklik Ehituskomitee

KULTUURIMÄLESTISTE

RIIKLIK PROJEKTEERIMISE INSTITUUT

A-436

Objekt: Tartu linn, kvartal 21. juuni - V. Kingissepa - Ülikooli -
N. Pirogovi

Sifr. nr.: II - 80035

Tellija: Tartu Linna RSN TK Elamute Valitsus

Teostaja: _____

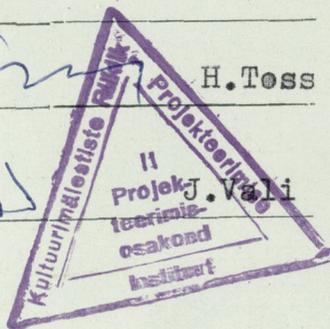
Ajalooline õiend

kvartali (21. juuni - V. Kingissepa - Ülikooli - N. Pirogovi)
kohta. Rüütli - Künstri - Ülikooli - Bildi

Direktor _____

Peainsener [Signature] H. Toss

Osakonna juhataja [Signature] J. Väli

Osakonna peaarhitekt _____ R. Raie

Projekti peainsener [Signature] J. Kulasalu

Peaspetsialist _____

Tallinn 19 80

Tartu vanalinna kaitsetsoonis asuvasse K-9 kvartalisse kuulub 8 krunti, mille piirid on aegade jooksul muutunud. Vanima teadaoleval 17. saj. Tartu plaanil paikneb siin 10 maatükki, milledest osadele on märgitud ka omanike nimed: Friedrichsxaffen, Mattias Grabb, Gabriel Stlay, Tix.¹

18.saj. plaanidele on märgitud juba praegusele lähedam jaotus. Krundid kannavad 1763.a. plaanil² numbreid 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53. Alles pärast Tartu suurt põlemist 1775.a. said krundid uue numeratsiooni, mis kehtib tänapäevani. Kvartalisse kuuluvad krundid 49, 50, 51, 52, 70, 73, 74 ja 108. 1904.a. eraldati kr. 50-st kr. 353, mis 1930.a. liideti taas kr. 50-ga. Samal aastal eraldati kr. 51-st kr. 345, mis jäigi eraldi üksuseks.

Kvartal paikneb linna südames varem Maarja kiriku, praegu ülikooli peahoone vahetus naabruses (foto 1). Ka kvartalit piiravate tänavate nimed on aja jooksul muutunud. Läänest piirneb maaala Kraamipoodnike (Krämerstrasse), hilisema Jaani ja praeguse Ülikooli tänavaga, põhjast (Suure)Gildi, praeguse N. Pirogovi tänavaga, idast Rüütli, praeguse 21.juuni tänavaga, lõunast Kүүtri, hilisema G.Adolfi, praeguse V.Kingissepa tänavaga.

Teisel pool Kraamipoodnike tänavat, kvartali vastas asus 13.saj. pärinev Maarja kirik ja seda ümbritsev surnuaed. 1803-1809 ehitati platil⁵ vastavatud Ülikooli peahoone. Praegune krundil asuv hoonestus on ehitatud põhiliselt pärast 1775.a. tulekahju 18.saj. lõpus, 19.saj. alguses. Erandiks on siin 21. juuni 16, mis ehitati 19.saj. keskpaigas. Ümber- ja juurdeehitised on loonud kvartali

1. RAKA, f. 2623, n. 1, s.-ü. 2050, l. 52.

2. УТБУА, ф. 349, он. 12, г. 4737.

tänapäevase ilme (foto 1). II maailmasõjas jäi kvartal puutumata ja uuematest ümberhitistest on teostatud ainult väiksemad ehitised trükikoja ja ajaleht "Edasi" toimetuse hoone^{vil}.

Krunt 49 (politseinumber 52), nüüd Ülikooli 13, V.Kingissepa 15.

Vanimad teated Kraamipoodnike ja Kүүtri tänavate nurgal lihakarnide vastas asuvast krundist ja väikesest majast, pärinevad Wybersi revisjonist. Krunt kuulus Antonius Gerstenzweigile, kes müüs selle 1603.a. H. Adlerile. Krundi värav paiknes Kүүtri tänava poolses küljes ja seda kasutas ka naaber C. Busch. H. Adler müüs pool maja raehärra H. Jürgenile, teise poole ilma aiata 1622.a. poola sepale W. Szieliczkye. See pool müüdi 1625.a. raehärra H. Jürgeni lesele, kelle tütar müüs maja 1637.a. kingsepp H. Wendile³ 17. saj. II poole plaanile on märgitud väike krunt Kүүtri ja Rүүtli tänavate vahel.⁴

Edaspidised andmed krundi saatuse kohta puuduvad. Põhjasõja ajal purustati suurem osa Tartu linnast, elanikud saadeti Venemaale. Tagasitulnuil kulus aastaid hoonestiku taastamiseks, kusjuures endise rikka kivilinna asemele kerkis tunduvalt armetum puust, enamasti õlgkatusega hoonestus. 1734.a. revisjoni andmeil kuulus plats assessor J.N. Serlini pärijatele.⁵

1758.a. revisjonis märgiti, et Serlini pärijate plats Nr. 98 on tühi. Siin asus ainult sisselangenud ja lagunenuid müüritis.⁶

18. saj. 60-ndatest aastatest pärineval plaanil on krundile märgitud "командантский дом" ⁷. Oletatavasti asus siin ajutine ehitised või püüti vana hoonet kohendada, kuid andmed sellest puuduvad.

- 3. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21865, l 59 p.
- 4. RAKA, f. 2623, n. 1, s.-ü. 2050, l.52.
- 5. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21842, l. 23 p.
- 6. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 21866, l. 50.
- 7. ЛГРОВА, ф. 349, сч. 12, г. 4666.

1777.a., pärast Tartu põlemist koostatud plaanil on näha kivi-
varemed. ⁸ Samuti 1780.a. plaanil. ⁹ 1787. ostis endise Serlinile
kuulunud tühja platsi Kraamipoodnike ja Kүүtri tänavate nurgal
raamatuköitja Mitscherliche (kr.50) ja köösnar Lubberzi (kr.70)
kruntide vahel koos vana müüritisega avalikul enampakkumisel ins-
pektor F.L. Wildenhayn. Krundi suurus oli piki Kraamipoodnike
tänavat 4R 1/2 E, piki Kүүtri tänavat 9R 1 E. ¹⁰

1788.a. kuulub Wildenhaynile 26 R 32 E suurune tühi plats. ¹¹
Wildenhayn laskis oma krundile kivimaja ehitada. Töö teostati ehi-
tusmeister Vossi poolt. Kahekordne elumaja ehitati 10 sülda pikk,
4 sülda 2 jalga lai. Vólvitud soklikorrus rajati tahatud kivi-
dest, sellel korrusel asusid kojamehe korter, pesuköök koos rulli-
miskambriga, küttepude ruum ja 2 kasutamiskõlbulikke keldrit.
Elukorrusel asetsesid 7 tuba stukklagede ja simssidega, nende
hulgas ruumikas saal. Ärklikorrusel asus veel üks stukklaega tuba.
Kõrvalhoone ehitati 9 sülda pikk, 4 sülda 1 jalga lai. Seal paik-
nesid 1 ait, vankrikuur ja hobusetall. Tänavaga poolt eraldas krundi
9 sülda 4 jala pikkune kivimüür koos vólvitud sissesõiduvärvaga. ¹²
Elamu ehitamiseks kulus 30 sülda maakive, 15000 tellist, 8000
katusekivi, kõrvalhoonele 10 sülda maakive, 20000 tellist, 4000
katusekivi, müürile ja värvavale 10 sülda maakive, 8000 tellist,
600 katusekivi. ¹³

Peale ehitusmeister Vossi võtsid ehitusest osa maaler P. Vogel,
tisler C. Holtz, lukksepp A. Schröder, pottsepp D. Zimmermann,

8. ЛТБВА, ф. 349, он. 12, г. 4674.

9. ЛТБВА, ф. 349, он. 12, г. 4696.

10. RAKA, f. 2381, nr. 2, s.-ü. 724, l. 4-4p.

11. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 6862a, l. 2 p.

12. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 5391, l. 6p.

13. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 5391, l. 7.

klaasija J.v.Bellen, plekksepp M. Vogl. 1793. 24. aug. teatab Wildenhayn linnavalitsusele, et tema kivist elumaja koos kõrvalhoonetega on valmis.¹⁴ Arvatavasti oli see lihtne vanaklassitsisliku dekooriga ehitis.

1811.a. pärineval plaanil paikneb krundil hoone fassaadiga Kraami-poodnike tänava poole.¹⁵ 1797. kuulub Wildenhaynile esimeses linnaosas kr. 49 kivist elumaja, kõrvalhoone ja ringmüür.¹⁶

1798.a. müüs L.F. Wildenhayn oma kr. 49 krundi, kivist elumaja ja kõrvalhooned dr.med.J.A. Lehmannile.¹⁷ 1801.a. sõlmisi J.A. Lehmanni ja kaardiväe rittmeister krahv L.A. v. Münnichi vahel esialgu rendi, hiljem ostu-müügi leping. Müüdi pooleldi era-, pooleldi kroonuplats kivist elumaja ning juurdekuuluvate kõrvalhoonetega ja kroonuplatsiä asuva keldriga.¹⁸

1805.a. pantis krahv Münnich krundi koos sealleiduvaga Fr. von Possele,¹⁹ kellele kuulus takseerimisprotokollis kohaselt 11 toaline maja, kus polnud mingit kaubandus- ega tööstusettevõtet.²⁰

1808.a. läks krunt C.G.v.Wahli valdusesse,²¹ kes omandas ka kõrvalkrundi 50 ja asus 1810.a. mõlemal krundil ulatuslikele juurdeehitustöödele. Kr. 49 teostati töö ehitusmeister F. Lange juhtimisel.²² Ehitati juurde teine korrus. Kuna maja vastas valmis J.W. Krause projekti järgi ehitatud ülikooli peahoone, siis võeti välisdekooris eeskujuks just see klassitsistlik ehitis. Alumise korruse rustika ja vöotkarniis (1875.a. fotol nr.6 on see säili-

14. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 5391, l. 2.

15. RAKA, f.2623, n.1, s.-ü.2049, l.83.

16. RAKA, f.995, n.1, s.-ü. 5401, l.1.

17. RAKA, f.2381, n.2, s.-ü.724, l.7.

18. RAKA, f.2381, n.2, s.-ü.724, l.9.

19. RAKA, f.2381, n.2, s.-ü.724, l.13p-14

20. RAKA, f.995, n.1, s.-ü.26215, l.49p-50.

21. RAKA, f.2381, n.2, s.-ü. 724, l. 15p.

22. RAKA, f.995, n.1, s.-ü. 26332, l. 1-8.

tanud veel peahoonega samase kuju) rõhutavad fassaadi horisontaalsust. Majal puudub keskrisalüdi ja kolmnurkviiu ees seisev sammportikus, selle asemele asetati 19. saj. 30-ndatel aastatel maskide ja taimornamendiga ehitud konsoolidele toetuv tänaseni (foto 11) püsiv rõdu. Kolmnurksel hammas lõikelise früüsiiga kaunistatud viilul on kaaraken. Akendevahelised veel 18. saj. arhitektuurist pärit bareljeefid kordavad ülikooli peahoone dekooris esinevaid. Hoone Küitri tänava poolne fassaad (foto 7) kordas peafassaadi. Siin paiknes ka sissepääs: pilastrimotüvide klassisistlike vanikuse ja deaperiidega ehitud uks, mis on püsinud tänapäevani (foto 12). Sajandivahetusel paigutati ukse kohale metallist varikatust (foto 8), mis 20. saj. 30-ndatel aastatel eemaldati.

Hoovipoolsest küljest on säilinud vähe: lihtsate karniisidega ja akendereaga pinnad. Hoone juurde kuulub sepishingedega uks (foto 14) ja kõrvalhoonest ümberehitatud elumaja osa (foto 15).

1818.a. puhkes krundi omanikul Wahliil tüli naaberkrundi 70 omaniku Kämmerlingiga, kuna mõned viimase elumaja aknad avanesid Wahli hoovi. Pärast pikka protsessimist v. Wahl loobus nõudmisest, et mitte vähendada kr. 70 asuva maja väärtust. ²³

1820.a. kuulus v. Wahliile kr. 49 kivist elumaja ja kr. 50 kivist elumaja. ²⁴

1827. läks krunt C.G. v. Wahli pärijaile. ²⁵, kelle krundil märgiti 1828.a. kahekorruseline esimese klassi elumaja.

Keldris paiknes 2 13 jala laiust 15 jala pikkust ruumi, kumbki 15 ruutsülda 15 ruutjalga suur, üks 4/2 jala laiune 8/2 jala pikkune ruum pindalaga 1 ruutsüld 2 ruutjalga ja üks 7/2 jala

23. RAKA, f. 3828, n. 1, s.-ü. 106, l. 2.

24. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 26219, l. 2.

25. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 21814, l. 16 p.

laiune 13 jala pikkune ruum pindalaga 2 ruutsülda 25 ruutjalga.

Keldri pindala kokku oli 14 ruutsülda 21 ruutjalga.

Esimesel korrusel asusid 8 tuba ja köök: tuba laiusega $8\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 16 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 28 ruutjalga; tuba laiusega $12\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega $16\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 5 ruutsülda 26 ruutjalga; tuba laiusega 10 jalga, pikkusega $15\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 4 ruutsülda 11 ruutjalga; tuba laiusega $11\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega $10\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 3 ruutsülda 12 ruutjalga; tuba laiusega 9 jalga, pikkusega $13\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 3 ruutsülda 13 ruutjalga; saal laiusega 21 jalga, pikkusega $23\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 13 ruutsülda 25 ruutjalga; tuba laiusega 15 jalga, pikkusega 16 jalga, pindalaga 6 ruutsülda 24 ruutjalga; tuba laiusega $7\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 20 jalga, pindalaga 4 ruutsülda 6 ruutjalga; köök laiusega 11 jalga, pikkusega 10 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 2 ruutjalga. Korruse pindala kokku oli 48 ruutsülda 3 ruutjalga.

Teisel korrusel asetsesid 7 tuba ja köök: tuba laiusega $10\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 16 jalga, pindalaga 4 ruutsülda 24 ruutjalga; tuba laiusega 12 jalga, pikkusega 13 jalga, pindalaga 4 ruutsülda 12 ruutjalga; tuba laiusega $7\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 14 jalga, pindalaga 2 ruutsülda 33 ruutjalga; tuba laiusega $16\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 22 jalga, pindalaga 10 ruutsülda 3 ruutjalga; saal laiusega 20 jalga, pikkusega $23\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 13 ruutsülda 2 ruutjalga; tuba laiusega $15\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 16 jalga, pindalaga 6 ruutsülda 32 ruutjalga; tuba laiusega $7\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 19 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 34 ruutjalga; köök laiusega 11 jalga, pikkusega 14 jalga, pindalaga 4 ruutsülda 10 ruutjalga. Korruse pindala oli 50 ruutsülda 6 ruutjalga ja kogu maja pindala 112 ruutsülda 30 ruutjalga. ²⁶ 1830.a. märgitakse M. v. Wahli esimese

26. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26220, l. 6 p.

klassi maja suuruseks ümardatult 113 □ silda. ²⁷ 1831.a. andmeil elas selles majas 11 inimest. ²⁸

1837.a. toimus krundi hindamine. Siin asus M.v. Wahlile kuuluv 9 sülla pikkune 6 sülla laiune kivist kahekordne võlvitud soklikorrusega elamu. Hoone katus oli kaetud plekiga. Hoovil paiknesid tall ja vankrikuur. ²⁹ 1855.a. toimus M.v. Wahli krundi uus hindamine. Krundil asus 113 ruutsülla suurune kahekordne elumaja ja puust kõrvalhoone. Viimase omaniku ajal uusehitisi polnud rajatud.

Peahoone soklikorrusel paiknes ühetoaline kojamehekorter ja rullimiskamber ühe ahju ning nelja aknaga tänava poole. Esimene korrus oli välja üüritud. Siin asetses 7 tuba, 1 kamber, 1 köök kuue ahju, 11 aknaga tänava ja 5-ga hoovi poole.

Ka teine korrus oli välja üüritud, kokku 7 tuba, 1 kamber, 1 köök, 6 ahju, 11 aknaga tänava ja 5-ga hoovi poole.

Kõrvalhoones paiknesid 2 kambrit, pesuköök, puukuur, tall, vankrikuur. Hoonel oli 2 akent hoovi poole.

Krundil asetses veel kolmeruumiline kelder. Puust kõrvalhoone kavatseti lähemas tulevikus kivist ümber ehitada. ³⁰

1859.a. kinnitati tiibehitise plaan, mis kavatseti ehitada krundi Küütri tänava poolseesse külge. ³¹ Projekt kahjuks säilinud ei ole.

Arvatavasti sel ajal ehitati sissesõiduvälvast kahel pool asetsev lihtsama dekooriga, kuid hoone üldist lahendust järgiv elamu osa (foto 9).

1904.a. loetleti v. Wahlide krunt 49-1 kolmekorruseline kivist elumaja, mille teisel ja kolmandal korrusel asusid 9-toalised

27. RAKA, f. 995, n. 1, s. -ü. 26220a, l. 13 p.

28. RAKA, f. 995, n. 1, s. -ü. 1494, l. 3.

29. RAKA, f. 995, n. 1, s. -ü. 5514, l. 6.

30. RAKA, f. 995, n. 1, s. -ü. 26333, l. 1-6.

31. RAKA, f. 3828, n. 1, s. -ü. 55, l. 22.

korterid, soklikorrusel 3 kauplust, kojamehekomter ja 2 2-toalist korterit. ³²

Soklikorruse aknad ehitati järk-järgult suuremaks, sinna paigutati väikesed kauplused. Kui 1875.a. fotol on osa aknaid veel väikesemõõtmelised (foto 6), siis 1914.a. fotol (foto 7) on kõik aknad suurendatud ja osaliselt ^u resteks ümber ehitatud. Kahe tänava nurgal asus A. Tõnissoni juuksuritöötuba.

1908.a. ehitatihoovil asunud tall ümber elumajaks (foto 2,3,4) O. Schröderi projekti järgi. Juurde saadi 4 uut elutuba. Hiljem kõrgendati maja veel korruse võrra (foto 16) ja lisati metallrõdu. 1912.a. müüsid v. Wahlid krundi koos kivist elumaja ja hoovi-ehitustega R. Fischmanile. ³³ Fischman esitas kohe F. Kangro projekti elamu fassaadi muutmiseks. ³⁴ Ette oli nähtud enamus soklikorruse suuri aknaid taas vähendada, ukсед akendeks teha ning seega hoonest kauplusest ^d välja viia. Projekti ellu ei viidud. 1917. müüs R. Fischman kr.49 koos kivimaja ja kõrvalhoonetega K. Florellile. ³⁵

1928.a. asus majas A. Sarapi juuksetööstus ja antikvariaat "Baltika" (foto 8).

1930.a. müüs K. Florell maja ja kõrvalhooned koos krundiga Grünthalidele. ³⁶

Samal aastal esitas K. Grünthal linnavalitsele palve lubada tema maja fassaadi muuta R. Micheli projekti kohaselt. ³⁷ Luba ka saadi ja töö teostati Küütri tänava poolisel fassaadil muudeti sisse-sõiduvärava kõrval asetseva akna ja ukse suurust.

32. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 1721, l. 19p.

33. RAKA, f. 2382, nr. 2, s.-ü. 724, l. 97.

34. RAKA, f. 2623, n.2, s.-ü. 348, l. 46.

35. RAKA, f. 2381, nr. 2, s.-ü. 724, l. 126.

36. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 724, l. 144.

37. Tartu Linnavalitsuse toimik 137³⁰.

1931.a. esitas Grünthal palve lubada puittrepid ehitada ümber massiivseteks kivitreppeks, hoovis olev punkuur muuta keldriks, millel sõita võib. Plaani koostas insener V. Rosenberg. Samuti kavatseti osa kaupluste uksi ümber ehitada akendeks. Projekt sisaldas puudusi: kitsa õue täisehitamine polnud soovitatav, õuepoolsete korterite asetus jäi halb - valguseta, kitsad üksteise järel seisvad toad. Kõrvalkrundi omanik J. Pehap oli nõus, et maja sissesõidu kohale tehakse 1 aken võõra krundi poole, hiljem keelas selle ära, kuna lubatud traatklaasist akna asemele tehti tavaline. ³⁸ Täiel määral projekti ellä ei viidud, ehitati kelder, trepp, muudeti fassaadi ja teostati sisemisi ümberehitusi.

1937.a. esitas Grünthal uue palve lubada hoone fassaadi muuta N. Willeri projekti järgi (valguskoopia). Kavatseti muuta nurgaknaid ja uksi, ehitada välja massiivse raamistusega toretsevad vaateaknad ning kivisammaste-urnidega ehitud uks, mis oleks lõhkunud klassitsistliku hoone fassaadi kindlat ja rahulikku liigendust. Ehitusluba ei antud, kuna akende kinnised väljaasted (erkerid) asetsesid madalamal kui 3 m arvates kõnnitee pinnast. ³⁹ Uut moodi 30-ndate aastate toretsevas stiilis ehitati ümber trepikoda Küütri tänava pool. Paigaldati uued käsipuud ja ukсед (foto 13). Tänaeni on säilinud nišid dekoratiivsetele urnidele, mis pärast II maailmasõda kõrvaldati.

Praegu on majas Sekundaarse Tooraine Tartu Varumiskontor, Restoran "Volga" raamatupidamine, mõned kauplused, keemilise puhastuse vastuvõturuum ja elukorterid.

38. Tartu Linnavalitsuse toimik 31³¹.

39. Tartu Linnavalitsuse toimik 74³².

Krunt 50 (politseinumber 51), nüüd Ülikooli 15

Vanimad teated Kraamipoodnike ja osaliselt Küütri tänavale ulatuva krundi kohta pärinevad Wybersi revisjonist. Maaala koosnes kahest väiksemast juba 16. saj. lõpus ühendatud krundist. Esimese neist omandas Berent Mestman Hans Rosenilt ja teise Götken Honerilt. Mõlemal krundil asus maja, kusjuures 1631. a., mil Westmani pärijad müüsid krundid C. v. Wickendenile, koosnes esimene krunt: "Grosse Hause Platz ohne Garten", (suure maja plats aiata), 1649. a. läks ühendatud krunt Jacob Tixi valdusesse, ⁴⁰ kelle nimi on märgitud ka 17. saj. II poole plaanile. ⁴¹

1680. a. on krunt kuulunud H. Siemensile, kes müüs selle raehärra A. Maxile ja see 1684. a. Otepää pastor Claiusele (Clasus). Krundil asunud hoonestus pole teada, kuid arvatavasti paiknes siin nagu ka mujal linna piirides kivist elumaja koos juurdeehitistega. Põhja-sõda viis Tartu hukkumisele. Peale kodanikkonna väljasaatmist 1708. a. hävitati linn plaanikindlalt. Majad põletati ja purustati. Kui 1714. a. kodanikele anti luba tagasi tulla, hakkas Tartu sääriselt pikaldaselt taas varemeist kerkima. Endiste kivihoonete asemele tekkisid viletsad väikesed puumajakesed. 1728. a. müüs pastor Claiuse lesk krundi koos väikese puumajakesega, kus asusid 4 sülla suurune tuba ja 2 vähem kui 3 sülla suurust külma kambrist ooberst W. v. Rothhausen'ile. ⁴²

1729. a. müüs W. v. Rothhausen krundi edasi kammerhärra N. Löwele, ⁴³ kelle majas loetleti üks kahe süllane tuba ja kahe süllane kamber, krundil veel 3 hobusetalli. ⁴⁴ 1744. a. revisjonikirjades märgitakse,

40. RAKA, f. 995, n. 1, s. -ü. 21865, l. 60-60p.

41. RAKA, f. 2623, n. 1, s. -ü. 2050, l. 52.

42. RAKA, f. 995, n. 1, s. -ü. 24741, l. 2.

43. RAKA, f. 995, n. 1, s. -ü. 21842, l. 24.

44. RAKA, f. 995, n. 1, s. -ü. 24741, l. 15p.

et krundil on väike puumaja ühe väikese toa ja kahe kambriga. ⁴⁵
1758.a. kuulub krunt nr.67 koos väikese puumajaga N. Löwe päri-
jale, tema õepoeg C.von Krabbele. ⁴⁶

1761.a. müüs C.v.Krabbe (Rasina mõisa omanik) platsi seal leiduva
vana müüritise ja puumajaga klaasijameister J.G.Schoeningile
(Schoenich). ⁴⁷ 18.saj. 60-ndatest aastatest pärineval plaanil
on kahele tänavale ulatuval krundil 2 ehitist; krundi keskel
paiknev elumaja ja vastu kr. 51 ehitatud pikk kõrvalkoone. Kraami-
poodnike tänava poolsest küljest on krunt piiratud müüriga, Küütri
tänavaga pool asub väike kungas. ⁴⁸ Klaasija Schoeningil olid siin
kokkuvarisenud kivimaja jäänused ja puust elumaja. ⁴⁹

1775.a. tulekahjus krundil asunud hoonestus põles ära. Hävis
Schoeningi puumaja, mille kõrval seisis vana kivihoone lagunenu-
d müüristis. ⁵⁰

1776.a. müüs surnud Schoeningi laste eestkostja pagar Reinecke
krundi koos varemetega raamatuköitja-meister B.C. Mitscherlichile, ⁵¹
kes asus kohe ^{Siia} seda kivimaja ehitama. 1777.a. plaanil on ehitise
piirjooned juba märgitud ⁵² ja 1780.a. plaanil on hoone valmis. ⁵³

Andmed ehitusmeistri kohta ning plaanid puuduvad. Maja oli esi-
algu kahekordne, arvatavasti varaklassitsistliku dekooriga ehi-
tis. 1788.a. märgiti, et Mitscherlichigi 28 □ R.39/3 □ E suurune
krunt on täis ehitatud. ⁵⁴

1805.a. müüsid Mitscherlich'i pärijad krundi C.G. v. Wahlile koos

- 45. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 5930, l. 4p.
- 46. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21866, l. 50p.
- 47. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21859, l. 6-9.
- 48. ЛГРВА, ф.349, он.12, г.4666.
- 49. ЛГРВА, ф.349, он.12, г.4664.
- 50. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 2049, l. 49.
- 51. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21859, l. 20-22.
- 52. ЛГРВА, ф.349, он.12, г.4674.
- 53. ЛГРВА, ф.349, он.12, г.4696.
- 54. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 6862a, l.2p.

kivist elumaja ja kõrvalhoonetega, koos kööki sisseüritud vaskkatla, talli, vankrikuuri ja aidaga. ⁵⁵Hindamisprotokoõli märgiti, et hoones on 5 tuba, pole mingit poodi ega ettevõtet, samuti aeda. ⁵⁶C.G. v. Wahl omandas 1808.a. ka naaberkrundi nr. 49 ja alustas 1810.a. mõlemal krundil ülatuslikke ehitustöid, mis toimusid ehitusmeister F. Lange juhtimisel. ⁵⁷ Hoonele ehitati 2 korrust juurde ja ta sai varaklassitsistliku välimuse, mis püsib tänapäevani. Projekti kahjuks säilinud ei ole. Kõrvalkrundil valmis ülikooli peahoone arhitektuurist mõjutust saanud ehitis ning ka Ülikooli 15 lahendus on kooskõlastatud viimase arhitektuuriga, kuid säilitab siiski varaklassitsismile omased jooned, mis arvatavasti pärinevad varasemast ehitisest. Hoone keskrisalüt kordab kõrval ja vastasasetsevate hoonete liigendust ning lõpeb kolmnurkfrontooni ja seal asetseva kaaraknaga. Alumise korruse rustika järgib nimetatud hoonete alumiste korruste lahendust. Teise ja kolmanda korruse aknaid ehib varaklassitsistlik stukkdekoor: rikkalik draperii ning keskmise akna all loorberveni (fotod 20,21). Korruste vahel paiknevad laiad vööt-karniisid, katusealuse ja kolmnurkfrontooni ehtiva karniisi liigendus on tagasihoidlik (foto 9). Keskmise aken kahel alumisel korrusel on petikaken. Siseruumides on säilinud mõned klassitsistlikud karniisidega kahelahjud (foto 23). Lagedel on märgatav peegelvelvitis, trepikojas paiknevad treitid pulkadest ornamentaalsete võredega käsipuud (foto 24). Pööning on tellistega sillutatud.

1829.a. müüs v. Wahl krundi koos kivist elumaja ja kõrvalhoonetega prof. A v. Reutzile. ⁵⁸ Maja hinnati teise klassi kuuluvaks.

- 55. RAKA, f.2381, n.2, s.-ü. 725, l. 14.
- 56. RAKA, f.995,n.1,s.-ü.26215, l. 51p-52.
- 57. RAKA, f.995,n.1,s.-ü. 2633 , l.6.
- 58. RAKA,f. 995,n.1,s.-ü.21814, l. 16p.

Esimesel korrusel, mille pindala oli 36 ruutsülda 11 ruutjalga, asus 6 tuba: tuba laiuusega $9\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega $28\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 7 ruutsülda 18 ruutjalga; tuba laiuusega 8 jalga, pikkusega 10 jalga, pindalaga 2 ruutsülda 8 ruutjalga; tuba laiuusega 10 jalga, pikkusega 19 jalga, pindalaga 5 ruutsülda 10 ruutjalga; tuba laiuusega $21\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega $21\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 12 ruutsülda 30 ruutjalga; tuba laiuusega $9\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega $11\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 3 ruutsülda 1 ruutjalga; tuba laiuusega 14 jalga, pikkusega 14 jalga, pindalaga 5 ruutsülda 16 ruutjalga. Teisel korrusel asusid 6 tuba ja köök: tuba laiuusega 8 jalga, pikkusega 10 jalga, pindalaga 2 ruutsülda 8 ruutjalga; tuba laiuusega 10 jalga, pikkusega 19 jalga, pindalaga 5 ruutsülda 10 ruutjalga; tuba laiuusega 11 jalga, pikkusega $20\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 8 ruutsülda 25 ruutjalga; tuba laiuusega $21\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 23 jalga, pindalaga 13 ruutsülda 26 ruutjalga; tuba laiuusega 8 jalga, pikkusega 13 jalga, pindalaga 2 ruutsülda 32 ruutjalga; tuba laiuusega 15 jalga, pikkusega 14 jalga, pindalaga 5 ruutsülda 30 ruutjalga; köök laiuusega $8\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega $9\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 2 ruutsülda 8 ruutjalga. Korruse pindala oli 40 ruutsülda 31 ruutjalga. Kolmandal korrusel asusid 8 tuba; tuba laiuusega $8\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega $18\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 4 ruutsülda 13 ruutjalga; tuba laiuusega $8\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 20 jalga, pindalaga 4 ruutsülda 26 ruutjalga; tuba laiuusega 8 jalga, pikkusega $11\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 2 ruutsülda 20 ruutjalga; tuba laiuusega 14 jalga, pikkusega 22 jalga, pindalaga 8 ruutsülda 20 ruutjalga; tuba laiuusega 14 jalga, pikkusega 17 jalga, pindalaga 6 ruutsülda 22 ruutjalga; tuba laiuusega 6 jalga, pikkusega $7\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 1 ruutsülda 9 ruutjalga; tuba laiuusega $6\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega

12/2 jalga, pindalaga 2 ruutsülda 9 ruutjalga; tuba laiussega 6 jalga, pikkusega 12 jalga, pindalaga 2 ruutsülda. Kogu korruse pindala oli 34 ruutsülda 11 ruutjalga ning hoone pindala 111 ruutsülda 17 ruutjalga. ⁵⁹ 1830.a. on kr.50-1 asuva teise klassi kivimaja pindala ümardatud 111 ruutsüllale. ⁶⁰ Siin elas 1831.a. kõigest 2 inimest. ⁶¹

1842.a. ostis krundi koos kivimaja ja kõrvalhoonetega (Die Lief-ländische Adlige Güter Credit Societät) Liivimaa Aadellik Mõisate Laenuühisus, ⁶² kelle platsil oli 1843.1 kivimaja ja kõrvalhooned. ⁶³ 1855.a. hindamisel märgiti, et krediitühisuse platsil kr. 50 asub kolmekorruseline kivist katusekividega kaetud 117 ruut-sülla suurune elumaja, kus on 21 tuba, 24 akent, 13 ahju. Uus-ehitisi pole krundil 1842-at aastast alates ette võetud, kuid läbi viidud suur remont.

Suure elumaja soklikorrusel asub ⁵ võlvitud kelder ja kahetoaline majahoidjakorter ühe ahju ja ühe aknaga tänava poole.

Esimesel korrusel paremal pool asus 4 tuba ja köök kahe ahju, nelja aknaga tänava ja 2 aknaga hoovi poole ning ministeriaalide tuba ühe ahju ja aknaga hoovi poole. Teisel korrusel asus 4 tuba ja köök kolme ahju ning 4 aknaga tänava poole, kolmandal korrusel paremal neli tuba, köök 2 ahju ja kahe aknaga tänava 2 aknaga hoovi poole, vasakul 4 tuba kahe ahju, viie aknaga tänava ning 1 aknaga hoovi poole, 2 teenijatuba ja köök 2 ahju ning 2 aknaga hoovi poole, peale selle pööning. Maja oli välja üüritud ühisuse ametnikele.

Esimesel korrusel asusid kantseleiruumid.

59. RAKA, f.995, n.1, s.-ü. 26220, l.7.

60. RAKA, f.995, n.1, s.-ü.26220, l. 16.

61. RAKA, f.995, n.1, s.-ü.1494, l.3.

62. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 725, l. 21.

63. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 1495, l. 11.

Krundil paiknesid veel kivist katusekividega kaetud väike ait koos jääkeldriga, kivist katusekividega kaetud tall 11-le hobusele, 3 puust katusekividega kaetud vankrikuuri, 2 väikest puust laastkatusega puukuuri, hoovil pumbakaev. Puudus igasugune aed. ⁶⁴ 1876.a. ostsid kr. koos ülikooli peahoone vastas asuva kivist elumaja, kõrvalhoonete ja rajatistega G. ja M. von Ungern-Sternberg. ⁶⁵

1879.a. märtsis esitati projekt ühekordsele kivist hoovipealsele majale teise korruse peale ehitamiseks. Plaanid koostas arhitekt C.v. Sengbusch. ⁶⁶ Teisele korrusele kavandati kahetoaline korter (foto 19).

1904.a. eraldati kr. 50-st uus kinnistu numbriga 353, mis jäi Ungern-Sternbergide suguvõssa. ⁶⁷ Sel puhul koostati kummagi kinnistu plaanid maamõõtja H. Valdmanni poolt. Kr. 50 (foto 17) jäi 129 ruutsülla suurune maatükk koos Jaani tänava ääres paikneva põhihoone, kahe ehitisega hoovil ja poole sissesõiduvärvaga Küütri tänavalt. Kr. 353 (foto 22) mõõdeti välja 27 ruutsülla suurune maatükk hoovil, koos Sengbuschi plaanide järgi (foto 19) ümberehitatud kivist kõrvalhoone ja poole sissesõiduvärvava ning hooviruumiga.

1908.a. müüdi mõlemad kinnistud kivist elumaja ja kõrvalhoonega L. Lüisale. Kinnistu 353 liideti taas kr. 50-ga. ⁶⁸ Lüisa üüris maja Püha Antoniuse (väikesele) Gildile. ⁶⁹

1922.a. ostis mõlemad krundid K. ja E. Sööt. ⁷⁰

64. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26322, l. 1-6.

65. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü.725, l. 25.

66. RAKA, f.1880, n.2, s.-ü. 867, l. 16.

67. RAKA, f.2381, n.2, s.-ü.725, l. 136p.

68. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 725, l. 100, 153.

69. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 725, l. 111.

70. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 725, l. 169.

Majas Jaani 9 asus Linna Politsei I jaoskond.

1930.a. müüdi kr. 50 ja kr. 353 A I.Pehapile, kokku 156 ruut-
sülda koos kivist elumajadega.⁷¹ Krundi plaani (foto 18) valmis-
tas maamõõtja A. Martin. Maatüki suurus oli 710,4 m². J.Pehap
palus kohe linnavalitsuselt luba hoovimaja ümberehituseks.

J. Seydenbachi projekti kohaselt. Endisele tallile ehitati juurde
tuulekoda, rajati 2 tuba ja 2 akent suurendati. Sama aasta
oktoobris ehitist kontrolliti ja leiti, et see on läbi viidud
vastavalt projektile ja nõuetele.⁷²

Pärast II maailmasõda ümber- ning juurdeehitisi pole toimunud,
Majas asuvad elukorterid.

71. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 725, l. 176.

72. Tartu Linnavalitsuse toimik 172³⁰.

Kr. 51 (politseinumber 50), müüd Ülikooli 17

Wybersi andmeil liideti 16.saj. lõpul kaks krunti, milledest ühe sai J.V.Köhl V. Kruselt enne 1582.a. ja teise 1595.a. H.v. Samenilt kui Jaani kiriku rentnik. Esimesele krundile jäi kivimaja, teisele ehitas J. Köhl sissesõiduvärava. Mõlemad krundid ja seal leiduvad ehitised müüdi 1624.a. Anton Gescherile.⁷³ Edasised andmed krundi kohta puuduvad. 18.saj. II poole plaanile on siin märgitud 3 krunti: üks pääsuga Kүүütri tänavale ja teine Gildi tänavale, kolmas Kraamipoodnike tänava ääres.⁷⁴ 1699.a. ostis T.J.Torsensohn lesk M. Witstockilt Kraamipoodnike tänaval pastor Claiuse (kr.50) ja sekretär J. Stahlen (kr.52) majade vahel asuval Maarja kirikule kuuluval krundil elumaja, tara ja sissesõiduvärava, samuti maatüki rendiõiguse.⁷⁵ Põhjasõja ajal krundil asunud hoonestus hävis. 1722.a. paiku on krundil raehärra Krabbe puumajas kõrts, mida mainitakse seoses mõrvaga.⁷⁶ 1728.a. on Krabbe kõrtsis 1 3-5 sülla suurune tuba, kaks umbes 3 sülla suurust sooja kambrit, umbes 3 sülla suurune külm kamber ja üks soe kamber suurusega vähem kui 2 sülda. Hoovimajas elas ühes umbes kolme sülla suuruses soojas kambris kaubasel Remmest.⁷⁷ 1734.a. revisjoni põhjal kuulus kolmele endisele Maarja kiriku platsile ehitatud maja C.J.Reisensteinile.⁷⁸ Krabbe 12 □ R platsi koos sealasuva maja, talli ja puukuuriga oli C.J.Reisenstein rentinud ning hiljem omanikult ostnud.⁷⁹

73. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü.21865, l. 61, 61 p.
 74. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 2050, l.52.
 75. RAKA, f.995, n.1, s.-ü. 21855, l. 78-80.
 76. Das Inland, nr. 34, 1852.
 77. RAKA, f.995, n.1, s.-ü.24741, l. 2p.
 78. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21842, l. 24.
 79. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 22476, l.5.

1741. loetleti majas 2 tuba & 3 1/2 sülda ja 5 kambrit. ⁸⁰

1746. läks Reisensteini kinnisvara enampakkumisele. Selle omandas Riia advokaat J. Ludeloff, kes müüs platsi kohe edasi Äksi pastor C.G. Stadenile (1700-1750) koos suure puust elumaja, talli ja saunaga. ⁸¹

C.G. Stadenile omistatakse 1721.a. kaitsstud C.Fr. Lövi doktori-dissertatsioonis ilmunud eestikeelne emotsionaalne pühendusluuletus "Sinno wajw nink raske Thö". Eesti kirjasõna arengukäiguga pole taolisel luulel küll peaaegu mingeid kokkupuuteid olnud, kuid kuna tegemist on eestikeelse varajase trükisõnaga, siis on alust seda lugeda eesti kultuuri raamides püsivaks ning autorit, kes oli pealegi pastor ja puutus lähedalt eestirahvaga kokku, eesti kultuuri lukku jälje jätnud meheks.

1750. pastor Staden suri ja krunt jäi tema lesele. 18.saj.

60-ndate aastate plaanidel märgitakse Kraamipoodnike tänava ääres seisvat kvartali suurimat maja, kahte pikka kõrvalhoonet ja kaevu ⁸² hoovil. Pastor Stadeni lesele kuulus puumaja kivivundamendil. ⁸³

1775.a. tulekahjus põles krundil asuv hoonestus maha. Alles jäi ainult kivivundament. ⁸⁴

1780.a. plaanil on krunt alles täis ehitamata. ⁸⁵ 1788.a. kuulub 39 D R 14 1/2 □ E suurune kroonukrunt kammerhärri F.G. Prohstile ja on juba täis ehitatud. ⁸⁶ 1792.a. kinnitatakse krunt F.G.

Prohstile põlisrendile, kuna ta oli ehitanud sinna kivist elumaja koos kõrvalhoonetega. ⁸⁷ Esialgne maja oli kahekordne koos

80. RAKA, f.995, n.1, s.-ü. 24741, l. 15p.

81. RAKA, f.995, n.1, s.-ü. 21857, l.23p-25.

82. УГРВА, ф.349, он.12, г.4666.

83. УГРВА, ф.349, он.12, г.4664.

84. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 2049, l.49.

85. УГРВА, ф.349, он.12, г.4696.

86. RAKA, f.995, n.1, s.-ü.6862a, l.2p.

87. RAKA, f.995, n.1, s.-ü. 21861, l.200.

ärklikorrusega. Valdav osa Tartu selleaegsetest varaklassitsistlikest elumajadest ehitati ümber toetudes varasemale hoonestuse frondile. Ehitis on kahekordne, kergelt eelduva keskrisaliidi ja kolmnurkfontooniga ning säilitanud lihtsa fassaadi, mida ilmestavad frontooni ümaraken, pilastreid ja rustikat imiteerivad krohvipinnad ja lamedad dekoratiivsed ristkülikukujulised korrustevahelised plaadid keskrisaliidi osas. Sissesõiduvärv on poolkaarne ja kaunistatud ristkülikukujulise süvendiga (foto 7, 28). Hoone on praegu ümber ehitatud. Säilinud on 19. saj. lõpust pärinevad metallist, rosettidega kaunistatud sissesõiduvärvad (foto 27). 1805. a. hindamisel märgiti, et F. G. Prohstile kuulus 39 □ R 14/2 □ E kroonukrunt seal leiduva 11-toalise elumaja ja kõrvalhoonetega. ⁸⁸

1820. a. kuulus Prohsti pärijalle kr. 51 üks kivimaja. ⁸⁹ 1828. a. hindamisel asus krundil kahekorruseline ärklik 2. klassi elumaja. Soklikorrusel paiknes 3 tuba: tuba laiusena 11 jalga, pikkusega 12 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 24 ruutjalga; tuba laiusena 17/2 jalga, pikkusega 24 jalga, pindalaga 11 ruutsülda 24 ruutjalga; tuba laiusena 8 1/2 jalga, pikkusega 17/2 jalga, pindalaga 4 ruutsülda 4 ruutjalga. Korruse pindala kokku oli 19 ruutsülda 16 ruutjalga. 2. korrusel paiknes 8 tuba: tuba laiusena 12 jalga, pikkusega 13 jalga, pindalaga 4 ruutsülda 12 ruutjalga; tuba laiusena 24/2 jalga, pikkusega 23/2 jalga, pindalaga 15 ruutsülda 35 ruutjalga; tuba laiusena 9 jalga, pikkusega 23 jalga, pindalaga 5 ruutsülda 27 ruutjalga; tuba laiusena 11/2 jalga, pikkusega 14 jalga, pindalaga 4 ruutsülda 17 ruutjalga; tuba laiusena 10/2 jalga, pikkusega 14 jalga, pindalaga 4 ruutsülda 3 ruut-

88. RAKA, f. 995, n. 1, s. -ü. 26215, l. 51p-52.

89. RAKA, f. 995, n. 1, s. -ü. 26219, l. 2.

jalga; tuba laiuusega 11 jalga, pikkusega 14 jalga, pindalaga 4 ruutsülda 10 ruutjalga; tuba laiuusega 8 1/2 jalga, pikkusega 14 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 11 ruutjalga; tuba laiuusega 14 1/2 jalga, pikkusega 13 1/2 jalga, pindalaga 5 ruutsülda 15 ruutjalga. Korruse pindala kokku oli 47 ruutsülda 22 ruutjalga. Ärklis asus 1 tuba laiuusega 14 jalga, pikkusega 17 jalga, pindalaga 6 ruutsülda 22 ruutjalga. Kogu hoone pindala oli 73 ruutsülda 24 ruutjalga. ⁹⁰

Maja pindala ümardati 1830.a. 74 ruutsüllale ⁹¹ ja siin elas 1831.a. 7 inimest. ⁹²

1832.a. müüsid F.G. Prohsti pärijad krundi koos ehitistega prof.med. H. von Sahmenile, ⁹³ kelle pärijaile kuulub 1851.a. 82 ruutsülla suurune hoone. ⁹⁴ Järelikult ehitati nende aastate kestel majale teine korrus.

1855.a. hindamisel kuulus Sahmenitele kahekorruseline kivist 14 toaline 18 akna ja 8 ahjuga elumaja, mis oli kaetud katusekividega. Esimesel korrusel, kus elas omanik oli 1 saal, 3 tuba, 1 kamber, 1 köök, 3 ahju, 5 akent tänava, 2 hoovi poole. Teine korrus oli välja üüritud, kokku 1 saal, 6 tuba, 1 kamber, 1 köök, 4 ahju, 5 akent tänava, 4 hoovi poole. Ärklis paiknes 1 tuba ühe ahju ja kahe aknaga poole. Peale selle asus hoones 3 keldri-^{hoovi} ruumi ning pööning. Kivist katusekividega kaetud kõrvalhoones oli tall, vankrikuur ja ait. Teine kõrvalhoone, kus asus pesuköök, oli sõrestikehitis ning pappkatusega kaetud. Maja ehitati viimase omaniku ajal, so. ajavahemikus 1848-1855. Selle aja

90. RAKA, f.995,n.1, s.-ü. 26220, l.7.
 91. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26220^a, l.16.
 92. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 1494, l.3.
 93. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21814, l. 17p.
 94. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 1499, l. 2p.

jooksul teostati ka peahoones ümberehitused.

Krundil asusid veel lattidest pappkatusega puukuur ja pumba-
kaev. ⁹⁵

1861.a. esitati linnavalitsusele plaan maja ümberehituseks ning
välistrepi rajamiseks Jaani tänavale maja ette. ⁹⁶ Ehitati
kõrge kivitrepp, mida ilustavad mõlemalt poolt keradega kaunistat-
ud sambad (foto 28).

1884.a. anti H.v. Sahmenile ehitusluba katusekorruse väljaehita-
miseks Jaani t. kr.51 elumajale. ⁹⁷

1904.a. eraldati krundist nr. 51 uus kinnistuhumbriga 345.

R. Preinvalts koostas kr. 51 (foto 25) ja kr. 345 (foto 26)
plaanid. Kr. 51 jäi 305 ruutsülla suurune, koos põhihoonetega,
kr. 345 46,08 ruutsülla suurune koos hoovimajaga.

1922.a. müüsid Sahmenid mõlemad krundid Eesti Kirjanduse Ühisus
"Postimehele" koos hoonetega. ⁹⁸ Samal aastal alustas "Postimees"
insener A. Thomsoni projekti järgi hoovil asuvast kõrvalhoonest
kolmekordset trükikoda ümber ehitama. ⁹⁹ Tänavapoolne peahoone,
kuhu kolis toimetus, jäi puutumata. Töö sai valmis 1927.a.

1928.a. paluti luba peahoone alumisel korrusel üks sisemine sein
välja lõhkuda, vundamenti tugevdada ja rotatsioonimasina üles-
seadmiseks betoonpõrand valada. ¹⁰⁰ Projekti koostas insener
W. Jägeman. Luba saadi ja tööd teostati 1929.a. Kavatseti äri-
ruumid Suurturult Jaani tänavasse üle tuua ja seoses sellega
Jaani 11 aknaid suurendada M. Eidenbergi projekti järgi, kuid
linnavalitsus selleks luba ei andnud ja nõudis, et kõik alumise

95. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26323, l. 1-6.

96. RAKA, f. 3828, n.1, s.-ü. 55, l. 25p.

97. RAKA, f. 1880, n.2, s.-ü. 868, l. 63.

98. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 1056, l. 16.

99. Tartu Linnavalitsuse toimik 73²².

RAKA, f. 2111, n.1, s.-ü. 30, l. 9.

100. Tartu Linnavalitsuse toimik 267²⁸.

korruse aknad suurendatakse, pilastrid ja akende piiräed kõrvaldatakse, frontoon maha võetakse. Töö jäi teostamata. 101

1929.a. asus krundil trükikoda, mis koosnes: kolmekordsest keldri ja mansardkorruga kivihoonest Jaani 13 (hoovimaja), kiirpressist "Universal-Rapid", tsinograafia põletamismasinast "Hohlux" 40 x 50 klišeede jaoks ühes juurde kuuluvate osadega ja paberilõikamise masinast "Krause". 102

1938.a. kavatseti "Postimehe" jaures uusi ümberhitustöid. Seletuskirjas anti teada, et tööstuse ruumid (trükikoda asutati juba 1897.a.) asusid õuepoolises kolmekordses katusekorruga kivihoones. Hoone keldrikorral asus paberiladu ja keskkütteruum, esimesel korral kiirpresside osakond, teisel aksid⁵entruum, kolmandal ajalehe ~~murdmise~~ osakond ja köitekoda ning katusekorral tsinkograafia osakond. Tänaväärses kahekordses katusekorruga kivihoones asusid keldrikorral ekspeditsiooni ruumid, esimesel korral kontor, ajalehe talitus ja rotatsiooni ruum, teisel ajalehe toimetuse ruumid ning katusekorral ladumise, arhiivi lao ja majahoidja korteri ruumid. Mõlemates hoonetes oli keskküte, v.a. tänaväärses hoone esimese korra kontoriruumides, teise ja katusekorra ruumides, kus olid harilikud abjud. 103

Tugevdati põrandaid, isoleeriti korstnad taladest, ehitati väljapoole lahti käivad uksed.

1940.a. kolis natsionaliseeritud "Postimehe" toimetus kõrvalasuva krundi majja (nüüd Pirogovi 1). Hoonete vahele raiuti uks. 104

Suurem ümberhitamine toimus 1950-ndatel aastatel, mil tänavapoolse

101. Tartu Linnavalitsuse toimik 14²⁹.

102. RAKA, f.2381, n.2, s.-i. 1056, l. 2.

103. Tartu Linnavalitsuse toimik 3250³⁸.

104. Tartu Linnavalitsuse toimik 4222⁴⁰.

majale ehitati peale kolmas korrus. Hoone fassaadi on püütud liigendada endisele samase rustika ning karniisidega, kuid suurendatud aknaavasid ja maja on omandanud pseudoklassiisliku ilme.

Krunt 52 (politseinumber 62), nüüd N. Pirogovi 1.

Wybersi revüsjoni andmeil oli Kraamipoodnike ja Gildi tänava nurgakrunt ühendatud kolmest krundist, mis kuulusid Johan Grölichil (Wrölich), kes pärandas krundid koos varemeis hoonetega Jaani kirikule. Kirik andis krundid rendile 105 17.saj. II poole plaanile on märgitud väike nurgakrunt kahe tänava vahel. 106

1681.a. kuulus krunt kuningliku trükikoja vastas nõõbimeister G. Trommerile, kes müüs selle G.A. Strömfeldile. Platsi pikkus piki Kraamipoodnike tänavat oli 1R6E, piki Gildi tänavat Bohle platsini 6R 1/2 E. 107

1699.a. kuulus plats koos majaga sekretär J. Stahlenile. 108 Põhjasõjas krundil asunud hoonestus hävis. 1730.a. kuulus plats leskproua H. Schinckile, kes müüs selle endise G. Trommeri krundi trükikoja vastas J.H. Auerbachile. 109 1734. müüs viimane krundi raehärra J. Krabbele. 110 1758.a. revisjoni ajal kuulus plats J. Krabbe pärijaile ja siin asus aed ilma igasuguste ehitistega. 111

18.saj. 60-ndatel aastate plaanidel on märgitud krundile aed. 112

Pärast 1775.a. tulekahju märgiti 1780.a. plaanile "tühikoht" ("nyavoel memo "). 113

105. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21865, l. 62, 62p.

106. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 2050, l. 52.

107. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21855, l. 49-51.

108. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21855, l. 78-80.

109. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 27852, l. 615.

110. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21842, l.24.

111. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21866, l. 51p.

112. УТРАВА, ф. 349, он. 12, г. 4666.

113. УТРАВА, ф. 349, он. 12, г. 4696.

1788.a. ^{on} notar Miliuse pärijaile kuuluv 18 □ R 4/4 □ E suurune plats juba täis ehitatud. ¹¹⁴ 1808.a. panditakse ja hiljem müüakse krunt koos kivist elumaja, kõrvalhoonete ning 1796.a. sündikus Treiberi ja assessor Braschi poolt teostatud melioratsioonikraavide ning 5000 tellisega J.T. Bergerile. ¹¹⁵ 1805.a. asub platsil 6 toaline kivimaja. ¹¹⁶

1811.a. plaanil paikneb krundil maja fassaadiga Jaani tänava poole. ¹¹⁷ Varasematel vaadetel (fotod 28,29) on näha hoone vanem barokkarhitektuurist laenatud, varaklassitsistlike sagemetega välimus. Maja seisab kõrgel soklikorrusel. Ülikooli peahoone suunas pööratud fassaadil on ärklivääjaehitis, mis lõpeb kolmnurkfrontooniga, mille keskel asub ümaraken. Fassaadi ilmes-tavad rikkaliku ümbristusega kaaraknad ning reljeefsed plaadid. Nurki ilmestab rustikamotiiv. Gildi tänava poole pööratud fassaadil on mõned kaartega petikaknad. Kaarukse ees laiub kõrge trepp. Viilu ilmestavad proportsionaalselt paigutatud 2 väiksemat ärkliakent ning ümaraken. Võrreldes teiste klassisistliku ilme omandanud kõrvalmajadega, on ehitäsel arhailine varasemasse arhitektuuri kuuluv ilme ja ümberehitusteta püsis ehitis ülikooli klassitsistliku peahoone vastas terve sajandi.

1828.a. hindamisel märgiti, et krundil on kaupmees J.T. Bergeri teise klassi kivimaja, kus asub 7 tuba: tuba laiusega 11 jalga, pikkusega 10 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 2 ruutjalga; tuba laiusega 11 jalga, pikkusega 17 jalga, pindalaga 5 ruutsülda 7 ruutjalga; tuba laiusega 20 jalga, pikkusega 23 1/2 jalga, pindalaga 13 ruutsülda 2 ruutjalga; tuba laiusega 10 1/2 jalga, pikkusega 18 1/2 jalga, pindalaga 5 ruutsülda 14 ruutjalga; tuba laiusega

115. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 727, l. 6.
 116. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26215, l. 51p- 52.
 117. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 2049, l. 83.

10 $\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 18 $\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 5 ruutsülda 14 ruutjalga; tuba laiusega 9 $\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 13 $\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 3 ruutsülda 20 ruutjalga; tuba laiusega 10 jalga, pikkusega 12 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 12 ruutjalga. Korruse pindala oli 38 ruutsülda 35 ruutjalga. Ärklis paiknes 2 ruumi: tuba laiusega 19 $\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 24 jalga, pindalaga 13 ruutsülda ja tuba laiusega 6 $\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 19 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 15 ruutjalga. Kogu hoone pindala oli 55 ruutsülda 14 ruutjalga, ¹¹⁸ mis ümardati 1830.a. 55 ruutsüllale. ¹¹⁹

1842.a. ostis notar F.W. Trojanowsky Bergeri pärijatelt kr. 52 koos kivist elumaja, kõrvalgoonete ja rajatistega. ¹²⁰ 1851.a. on Trojanowsky krundil maja suurus 55 ruutsülda. ¹²¹

1873.a. müüsid Trojanowsky pärijad kr. 52 koos kivimaja ja rajatistega S.v. Essenile, ¹²² kes asus kohe ümberehitusi teostama.

1874.a. kinnitati ümber- ja pealeehituse projekt, ¹²³ mida leida ei õnnestunud. Projekti autoriks oli R. Guleke. Maja ehitati ümber kahekorruseliseks ning ilustati sajandi viimasele veerandile omase eklektilises, toretsevas, Tartus levinud ^{neore-}renessanssstiilis (fotod 31,32). Hoone Ülikooli tänava poolne fassaad (foto 31) säilitas varasema ehitise liigenduse: keskrisaliidil 3 kaarakent, külgseintel kummalgi pool 1 kaaraken. Külgfassaadil (foto 32) on samuti jälgitav vana liigendus: 4 kaarakent ja uks. Ülejäänud osa on hilisem juurdeehitus.

Esimese korruse sein on rõhutatult rustikaalne, karniisid liigendavad pinnad isenäolisteks osadeks. Ülikooli tänava pool paikneb esimese korruse kohal *akantus* lehtedega kaunistatud konsoolidele

118. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26220, l.7.

119. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26220a, l. 16

120. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 727, l.10

121. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 1499, l. 2p.

122. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 727, l. 30.

123. RAKA, f. 3828, n.1, s.-ü. 55, l. 41.

toetuv rõdu (foto 13), mille võretis on lopsaka taimornamendiga sepis. Rõduukse kohal paikneb munavöödiga ilustatud kaar ning kahel pool ust asuvad korintose sambad, akende vahel lihtsad pilastrid. Frontoon on ilustatud rikkalike vanikute ning hammaslõikelise friisiga. Aknaid ilustavad reljeefsed butafoorsed teineteise poole sirutuvad draakonid, lilledega ümbritsetud vapid ning konsoolidele toetuvad veelauad (foto 34).

Karniise ilustavad muna- ning pärlvöödid ja hammaslõikelised fretsid.

Ukse (foto 35) keskel paikneb korintose samba motiiv ning tahvlid on ümbritsetud metallkettidega. ^{rosettidega} Valgwiki all asetseb palmettide rida. Säilinud on ka vaskne rosettidega kinnitatud käepide koos lukuplaadiga (foto 36).

Samal aastal esitati ka plaan ärkli ehitamiseks peasissekäigu kohale Gildi tänavas. 124

Ehitati sammastele toetuv kaarakendega ärkel, mida ilustavad tagasihoidlikud pilastrid, rosetid ja reljeefsed draakonid (foto 32). Võõra elemendina tuleb juurde meanderornament alumise ⁱⁱ fretsina.

Siseruumidest on säilinud paraadne saal hoone elukorruse keskosas. Saali seinad (foto 37) on pilastrite abil jagatud ruutudeks, mida ümbritseb pärlvööt ning nurkades paiknevad stuklikled.

Pilastride kapiteele ehivad tammehed ja õied. Peegelvõlvitisega lagi (foto 38) on kaunistatud roosivanikute (arvatavasti esialgu mitmevärvilistega), hammaslõikelise ⁱⁱ fretsi, konsoolide, arabeskikirja, palmettide ja mitmesuguste karniisidega. Lae keskel paikneb rikkalik stukkrosett (foto 39). Pilastrite vahel asetsevad kõrged tahveluksed, mille kohal on konsoolidele toetuvad karniisid, mida kaunistavad muna- ja pärlvöödid (foto 40). Saali nurgas paikneb kaminaga valge kahhelahi (foto 41), mis on ülevalt ilustatud palmettide, karniiside ja butafoorsete barokist laenatud torni-

keste-voluutidega. Ehitis on toretsev eklektiline üheperekonnaelamu, mille ehitamisel on laenatud elemente mitmest ajastust ja stiilist ning koondatud vastavalt omaniku maitsele.

1882.a. taotles H. v. Essen luba hoonele juurdeehituseks. ¹²⁵
 Hoovile ehitati liidetud kivist tualettruum (foto 30), mis teostati R. Gulekese projekti kohaselt.

1882.a. asus krundil kivist elumaja koos kivist juurdeehitusega ja üle tänava asuval krundil tall. ¹²⁶

1911.a. on krundil 2 kordne kivist elumaja, mille esimesel korrusel 13-toaline korter ja 2. korrusel 11 toaline korter. ¹²⁷

1913.a. müüs N. v. Essen krundid 52 ja 77 P.v. Wetzel-Rosenthalile ja see 1914.a. A. Töesenhausenile. ¹²⁸ 1918.a. ostsid krundid 52 ja 77 vennad Mirvitzid ¹²⁹, kes jäid valdajateks 1940-nda aastani. Maja oli välja üüritud. Mõnda aega asus siin üliõpilaskorporatsiooni "Filiae Patriae" korter. 1940.a. maja läks "Postimehe" kätte ning ühendati trükikojaga läbiraalitud ukse kaudu. Pärast II maailmasõda asub hoones ajaleht "Edasi" toimetus. 1960-ndatel aastatel ehitati hoovile väiksem juurdeehitis toimetuse ruumide tarbeks.

125. RAKA, f. 1880, n.2, s.-ü. 867, l. 288.

126. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 417, l. 3p.

127. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 1701, l. 1p.

128. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 727, l. 78,84.

129. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 727, l. 88.

Krunt 73 (politseinumber 61), müüd N. Pirogovi 3.

17. saj. II p. plaanil on S. Gildi tänava äärsele piklikule krundil hilisema numbriga 73 märgitud omaniku nimi Gabriel Stlay. ¹³⁰

1699. a. ostis rügemendi kortermeister B. Ladau M. Bohlelt Suure Gildi tänavas G. Trommeri (kr. 52) ja konstaabel A. Huse (kr. 74) vahel asuva krundi koos Bohle esivanematelt saadud majaga. Krundi laius piki tänavat oli 3 R 4 3/4 E, pikkus Eberhardti majast (kr. 70) piki hoovi tänavani 6 R 7 E ¹³¹.

Põhjasõjas hoonestus hävis. 1734. a. revisjonis märgiti, et Ladau p. pantis oma krundi vaestemajale, kes rentis selle tislere M. Brüllopile. Viimane ehitas platsile puust elumaja. ¹³² 1741. a. oli majas 2 tuba & 4 sülda, 3 kambrit & 1/2 sülda ja krundil 2 hobusetalli. ¹³³

1744. loetleti puumajas 1 tuba, 2 kambrit ja hoovil 2 kambrit. ¹³⁴ 1748. a. müüdi ehitised ja põhirendioigus linna muusikus A. Sonnile. ¹

1757. a. läks krunt nr. 102 pagar C. Reinecke kätte (Reinich), kes kaebab, et lesk Stadeni (kr. 51) saun ja vankrikuur seisavad pooleldi tema piirides. ¹³⁶ 18. saj. 60-ndate aastate plaanil on krundil põhihoone Gildi tänava ääres, millele on pikuti külge ehitatud 2 suuremat ja 2 väiksem ehitis. Kr. 51-lt ulatub kõrvalhoone nurk platsile. ¹³⁷

1773. loetleti pagar Reinecke majal 2 korstent. ¹³⁸

1775. a. krundil asunud hoonestus hävis. Põles maha puumaja, millest jäi ainult vundament. ¹³⁹ Kivist kõrvalhoonest, pagabi töö-

130. RAKA, f. 2623, n. 1, s.-ü. 2050, l. 52.

131. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 21855, l. 88.

132. RAKA, f. 21842, n. 1, s.-ü. 21842, l. 34p.

133. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 24741, l. 15.

134. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 5930, l. 6p.

135. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 21866, l. 74 p.

136. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 21843, l. 24.

137. УТВУА, ф. 349, он. 12, г. 4666.

138. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 24605, l. 2.

139. RAKA, f. 2623, n. 1, s.-ü. 2049, l. 49.

toast jäi järele müüritis, mis oli kvartalis esimesi 1777.aastaks ühiskondlikult taastatutest, ¹⁴⁰ kuna ~~kambrakud~~ põlenud linna elanikud vajasid leiba. 1780.a. on taastatud ka Gildi tänava ääres paiknev elumaja. ¹⁴¹ 1788.a. on Reinecke pärijaile kuuluv 22 □ R 48 □ E suurune plats täis ehitatud. ¹⁴² Hoone on säilitatud ilma ümberehitisteta oma näo kui vanim ehitis kvartalis (foto 44). Määravaks kujuneb krundi piiride ja varasema ehitise piiride järgmine. Kangialune viib krundi sügavusse. Ava on pealt ruumidega täis ehitatud. *Valgmikuga* tahveluks asetseb hoone nurgal, põhiliseks dekoratiivelemendiks lagedal lihtsal seinal on lai korruste vaheline karniis ja tagasihoidlik katusealune karniis. Hoovi pool paiknevad juurdeehitised (foto 45,46). Ehitusel on kõrge viilkatus. Säilinud on sepishingedega kappuks (foto 47) kõrgete profileeritud astmetega ja treitud võrega puutrepp (foto 48).

1791.a. müüsid Reinecke pärijad krundi koos kivist elumaja ja kõrvalehitistega pagar C.J.S. Mesteri lesele. ¹⁴³

1805.a. hindamisel märgiti, et vaestekrundi suurus on 22 □ R 48 □ E. Elumajas on 8 suurt tuba ja krundil paiknevad head kõrvalhooned. ¹⁴⁴

1828.a. hindamisel märgiti, et Mesteri 2 klassi kivimaja esimesel korrusel on 3 tuba: laiusega 21 jalga, pikkusega 33½ jalga, pindalaga 10 ruutsülda 8 ruutjalga; tuba laiusega 10 jalga, pikkusega 18½ jalga, pindalaga 5 ruutsülda 5 ruutjalga, tuba laiusega 18 jalga, pikkusega 22 jalga, pindalaga 11 ruutsülda. Korruse

140. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 5903, l. 352p.

141. *ЛГБУА, ф. 349, он. 12, г. 4674.*

142. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 6862a, l.3.

143. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21861, l. 179-179.

144. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26215, l. 63p- 64.

pindala kokku oli 26 ruutsülda 13 ruutjalga. Põhikorrusel paiknes 5 tuba: tuba laiusega 9 jalga, pikkusega 20 jalga, pindalaga 5 ruutsülda; tuba laiusega 19 jalga, pikkusega 23 jalga, pindalaga 12 ruutsülda 5 ruutjalga; tuba laiusega 11½ jalga, pikkusega 18½ jalga, pindalaga 5 ruutsülda 32 ruutjalga; tuba laiusega 12½ jalga, pikkusega 21½ jalga, pindalaga 7 ruutsülda 16 ruutjalga; tuba laiusega 11 jalga, pikkusega 12 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 24 ruutjalga. Korruse pindala kokku oli 34 ruutsülda 5 ruutjalga. Hoone tagumises juurdeehituses asus veel üks 6 jala laiune, 14 jala pikkune 2 ruutsülla 12 ruutjala suurune tuba, kaks katusekambrit: üks laiusega 17 jalga, pikkusega 17 jalga, pindalaga 8 ruutsülda 1 ruutjalga, teine 5 x 5 jalga, pindalaga 25 ruutjalga. Hoone pindala kokku oli 71 ruutsülda 20 ruutjalga. ¹⁴⁵ 1830.a. on see ümardatud 72 ruutsüllale, ¹⁴⁶ ja 1831.a. elas majas 15 inimest. ¹⁴⁷

1842.a. kuulus Mesteri^tle 1 kivimaja 30 □ R suurusel platsil. ¹⁴⁸

1851.a. on krunt 120 ruutsülla suurune ja sellest 72 ruutsülla suurune maja. ¹⁴⁹

1855.a. oli Mesteri pärijate krundil kahekordne 12 toaline kivimaja 17 akna ja 8 ahjuga. Soklikorrusel asus kutsari tuba ühe aknaga hoovi poole, alumisel korrusel 4 toas, köögis, 2 ahju, nelja aknaga tänava ja 2 aknaga hoovi peale elas omanik, ülemine korrus oli välja üüritud dr.med. Holstile, kokku 5 tuba, köök 3 ahju, 5 aknaga tänava ja 3 aknaga hoovi poole. Ärklis asus 2 tuba, kumbki ahju ja ühe aknaga hoovi poole. Mõlemad toad olid

¹⁴⁵. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26220, l. 9p.

¹⁴⁶. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26220a, l. 16.

¹⁴⁷. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 1494, l. 3.

¹⁴⁸. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 1495, l. 63.

¹⁴⁹. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 1499, l. 2p.

välja üüritud üliõpilastele.

Kivist kõrvalhoones paiknes 1 kelder, 2 tuba 2 ahju ja 2 akent hoovi poole ja see oli välja üüritud üliõpilastele. Kivist 2 talli koos vankrikuuriga olid osaliselt kivikatusega, osaliselt pappkatusega kaetud. Krundil asusid veel kivist puukuur ja kaev. Väike Mestritele kuuluv lilleaed asus üle tee kr. 78-1. Uusehitisi krundil polnud. ¹⁵⁰

1874.a. müüsid Mestrite pärijad kr. 73 koos kivimaja, kõrvalhoonete ja rajatistega naaberkrundi kr.52 omanikule, S.v.Essenile. ¹⁵¹

1878.a. taotleti luba muuta peahoone fassaadi ning kõrvalhoonele teine korrus peale ehitada. Projekti koostas C.v. Sengbusch. ¹⁵² (fotod 42,43). Peahoone keldrikorrusele kavatseti rajada kauplus, milleks ühest aknast ~~kurda~~ sisse uks, teised suurendada, peaukse treppi vähendada. Praegune tahveluks pärinebki 1870-ndate lõpu ümberehitusest. Kõrvalhoonele (foto 46) ehitati korrus peale ja võideti juurde 4 tuba. Kangialuse vastas paiknenud vankrikuur on jäänud tänaseni muutmata.

1880.a. kuulus v.Essenitele krundil kahekordne kivist elumaja ja kivist kõrvalhoone. ¹⁵³

1902.a. müüdi krunt J.v. Magnusele, 1906.a. kaupmeestele Martinsonidele. ¹⁵⁴ 1911.a. märgitakse, et krundil on kahekordne kivist elumaja pööninguga ja kauplus keldris. ¹⁵⁵

1914. ostis krundi hoonetega J. Post, ¹⁵⁶ kelle suguvõsale jäi hoone 1940.aastani.

150. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26276, l. 1-6.

151. RAKA, f.2381, n.2, s.-ü. 746, l. 15.

152. RAKA, f. 3828, n.1, s.-ü. 188, l. 348.

153. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 417, l. 1p.

154. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü.746, l. 36, 54.

155. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 1701, l. 3p.

156. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 746, l. 81.

1926. a. paluti linnavalitsuselt luba keldri kaupluse-ruumis võlvitud lae asendamiseks betoonlaega ning fassaadi muutmiseks. Senise kaupluse ukse asemele kavatseti teha aken ja uks ehitada kangialuse kõrval asetsevast aknast. Projekti koostas insener V. Rosenberg. Projekt viidi ellu ning uks viidi praegusele kohale.

1960-ndatel aastatel ehitati kaupluse aknad üheks suureks aknaks, viidi läbi sisemine ümberehitus ja remont.

Kr. 74 (politseinumber 60), nüüd 21. juuni 18.

Wybersi teatel kuulus krunt S.Gildi ja Rüütli t. nurgal 16. saj. lõpul köösnur C. Koch^weverckile, kes müüs 1/2 oma majast koos põõninguga, keldri ja 2 kambriga, sissesõiduvärava ja aiaga H. Schüttele, kes müüs oma osa 1598.a. H. Warnerile. Viimase tütar abiellus M. Grabbe sen.-ga, 1634.a. panditi krunt A.Eglerile, kellelt ostis platsi M. Grabbe jun. Teise osa majast müüs Koch^weverck 1588.a. Clas Glysingile, see 1603.a. H. Klostermanile ja see 1604 H. Ringkile. Plats jäi S. Gildi tänava äärde. 1616.a. läks maatükk ja 1/2 kivimaja M. Grabbele.¹⁵⁷

17. saj. II p. plaanil ulatub M. Grabbe krunt Kүүtri tänavast (praegune kr. 70) Rүүtli ja Kүүtri nurgani.¹⁵⁸

Krundil asunud hoonestus hävis Põhjasõjas, asemele kerkisid puumajad. 1726.a. ostis krundi koos puust elumajaga raehärra J. Krabbelt, kes omandas selle Huselt, rätsepmeister D. Kuhs. Plats paiknes kahe tänava - Rүүtli ja S. Gildi t. nurgal, sissesõidu-kangialune S.Gildi tänava pool.

1728.a. oli Kuhse majas 1 3-süllane tuba, 1 vähem kui 3 sülda, suur soe kamber, üks vähem kui 3 sülda suur külm kamber ja 1 2-süllane soe kamber.¹⁶⁰

157. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21865, l. 105p.

158. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 2050, l. 52.

159. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21842, l. 40-40p.

160. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 24741, l. 7.

1728.a. ostis D. Kuhs ka teise kõrvalasuva platsi, mis hiljem kuulus kr. 108 koosseisu. Krunt kuulus varem H. Ickelile, kes pantis selle E.M. Grammanile ja 1728. ostis selle D. Kuhs ilma hooneteta ¹⁶¹ ning ehitas sinna puust elumaja, mille kinkis oma tütrele ja tema mehele kindategijale M. Friedrichsile. ¹⁶²
 1741. oli D. Kuhsel majas 2 tuba & 4 sülda, 3 kambrit & 1/2 sülda ja hoovil 2 hobusetalli. ¹⁶³

1758.a. revisjoni ajal krunt mõõdeti:

1. Pikkus piki tänavat Ladau (kr.73) majast nurgani oli 3 R, vähem kui 1/2 E.
2. pikkus nurgast piki tänavat Brosse krundi (kr.100) vastas oli 3 R 2/2 E.
3. pikkus piki Kuhse teist platsi, kus asus kindameister M. Friedrichsi maja, Ladau platsi (kr.73) ümbritseva müürini oli 3 R 2 E.
4. pikkus piki Ladau platsi tänavani oli 3 R 3 E. ¹⁶⁴

1760-ndatest pärinevail plaanidel on kahe tänava nurgal suurem elumaja, kõrvalhoone Rütli tänava ääres, väiksem ehitis hoovil.
 C. Kuhse puumaja kivivundamendil. Rütli tänava ääres paikneb väiksem puumaja koos hoovil asuvate kõrvalhoonetega: kindameister Friedrichsi puumaja kivivundamendil. ¹⁶⁵

1765. läks ka teine krunt Kuhsede perekonna valdusesse. Seal asusid D. Kuhse ehitatud maja ning M. Friedrichsi ehitatud hoone (Stube). ¹⁶⁶

1775.a. kruntidel asunud hoonestus hävis. C. Kuhsel 1 puumaja Rütli t. ja puumaja S. Gildi tänaval. ¹⁶⁷ Gildi tänava majast

161. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21842, l. 75p.
 162. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21857, l. 325-326p.
 163. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 24741, l. 15.
 164. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21866, l. 75.
 165. ⁴TRUA, f. 349, cu-12, g. 4666.
 ⁵TRUA, f. 349, cu-12, g. 4664.
 166. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21857, l. 325-326p.

jäi lagunenuv vundament, Rütli tänava majast väike kivivundament.¹⁶⁸
 1776.a. võttis C. Kuhsi linnalt laenu uue kivimaja ehitamiseks,¹⁶⁹
 kuid 1778.a. polnud ehitist veel alustatud.¹⁷⁰

1781.a. ostis surnud C. Kuhse leselt krundi J.G.A. Brückner.¹⁷¹

Plats möödeti:

1. pikkus pagar Reinecke majast (kr.73) piki S.Gildi tänavat kuni Rütli tänava nurgani oli 4R.

2. pikkus sellest nurgast piki Rütli tänavat nõõbivalmistaja Voigti platsi^v ja uue kõrvalhooneni oli 5R6E.

3. pikkus Rütli tänavast piki Voigti platsi Reinecke kõrvalhooneni oli 3R3E.

4. pikkus piki Reinecke platsi S. Gildi tänavani oli 6R67/8E.¹⁷²

1787.a. ostis J.G.A. Brückneri maatüki kr.74 rätsepmeister C.G. Gratiase.¹⁷³ 1788.a. märgiti, et Gratiasele kuuluv 19□ R 3/4^dE. suurune maatükk oli veel tühi.¹⁷⁴

1799.a. müüs C.G. Gratiase laste eestseisja kr. 74 koos kivimaja, platsi ja kõrvalhoonetega ning õuemüüriga Suure Gildi altermannile G. Wernerile,¹⁷⁵ kes alustas endise maja ümberehitamist ehitusmeister Lange juhtimisel.¹⁷⁶ 1805.a. pole maja veel täiesti valmis ehitatud ja seal ei elata. Majas on 11 tuba ning 1 kaupluseksena üüritav kelder. Wernerile kuulus ka kr. 101 plats koos aidaga üle tänava.¹⁷⁷

168. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 2049, l. 49.

169. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 5364, l. 72.

170. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 5364, l. 72p.

171. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21860, l. 450-451.

172. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21860, l. 196-200.

173. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21861, l. 114-115.

174. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 6862a, l.3.

175. RAKA, f.2381, n.2, s.-ü. 747, l. 1.

176. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 5417, l. 1-2.

177. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26215, l. 75p-76.

Esinduslikumat laadi linnamajade kõrval leiduvad väikeelamud jätkasid 19.saj. alguses eelmisel perioodil väljakujunenud ehitustraditsioone. Kõige ulatuslikumalt leidsid ühekorruselised ^{uued} ^{muud} kelpkatusega ehitised nagu praegune 21.juuni 18 (fotod 54,55,56), mis on lihtsa ristkülikukujulise põhiplaaniga ehitis keset hoonet asuva, paksude kiviseintega ümbritsetud mantelkorstenköögiga, kust köeti ka eluruumides paiknevaid ahjusid. Säilinud on mantelkorstna jalg tänaseni (foto 58). Püüe kaunistada väikeste elumajade fassaade ei ole kunagi nii suurel määral Eesti linnades avaldunud, kui Tartus ajavahemikul 1780-1800. Hoone Rüütli tänaval (praegu 21.juuni 18) kannab peauksel girlande ning reljeefset raamistust (foto 50). Peaukse ees kõrgus trepp. Akende raamistus, mis on tänaseni säilinud on reljeefne ja kaunistatud ripatsimotiividega.

Räästaalune karniis omab lihtsat profileeringut. Samast ajast pärineb trepi puitvõrestik (foto 57), mis järgib ülikooli peahoone aula rõdu võretist ja mis levis mitmes teises Tartu 19. saj. alguse elumajas.

1826.a. kuulusid Wernerile kr. 74 kivimajaga, kr. 101 massiivse aidaga, ülikooli kruntidel 46 & 47 juurviljaaed. 178 1827.a. müüs G. Werner kr. 74 koos kivimajaga J. Schrammille ja see sündikus Bungele. 1828.a. maja hinnati. Keldris paiknes 2 ruumi: esimene laiusega 15 jalga, pikkusega 20 jalga, pindalaga 6 ruutsülda 16 ruutjalga, teine laiusega 11 jalga, pikkusega 20 jalga, pindalaga 6 ruutsülda 4 ruutjalga.

Põhikorrusel asus 12 tuba: tuba laiusega 10 jalga, pikkusega 20 jalga, pindalaga 5 ruutsülda 20 ruutjalga; tuba laiusega 9/2 jalga pikkusega 17/2 jalga, pindalaga 4 ruutsülda 22 ruutjalga; tuba laiusega 7 jalga, pikkusega 11 jalga, pindalaga 2 ruutsülda 5 ruutjalga; tuba laiusega 10 jalga, pikkusega 12 jalga, pindalaga

178. RAKA, f. 3828, n.1, s.-ü. 144, l. 1.

3 ruutsülda 12 ruutjalga; tuba laiuusega 13 jalga, pikkusega 17 jalga, pindalaga 6 ruutsülda 5 ruutjalga; tuba laiuusega 8 1/2 jalga, pikkusega 17 jalga, pindalaga 4 ruutsülda; tuba laiuusega 9, jalga, pikkusega 15 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 27 ruutjalga; tuba laiuusega 11 jalga, pikkusega 12 1/2 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 29 ruutjalga; tuba laiuusega 10 1/2 jalga, pikkusega 8 1/2 jalga, pindalaga 2 ruutsülda 17 ruutjalga; tuba laiuusega 16 1/2 jalga, pikkusega 26 jalga, pindalaga 11 ruutsülda 33 ruutjalga; tuba laiuusega 10 1/2 jalga, pikkusega 10 jalga, pindalaga 2 ruutsülda 33 ruutjalga; tuba laiuusega 16 1/2 jalga, pikkusega 17 1/2 jalga, pindalaga 8 ruutsülda. Korruse pindala oli 58 ruutsülda 23 ruutjalga. Ärklis paiknes 5 tuba: tuba laiuusega 9 jalga, pikkusega 17 jalga, pindalaga 4 ruutsülda 9 ruutjalga; tuba laiuusega 15 jalga, pikkusega 18 1/2 jalga, pindalaga 7 ruutsülda 25 ruutjalga; tuba laiuusega 14 1/2 jalga, pikkusega 21 jalga, pindalaga 8 ruutsülda 16 ruutjalga; tuba laiuusega 5 1/2 jalga, pikkusega 8 jalga, pindalaga 1 ruutsüld 8 ruutjalga; tuba laiuusega 7 jalga, pikkusega 14 jalga, pindalaga 2 ruutsülda 12 ruutjalga. Korruse pindala oli 24 ruutsülda 12 ruutjalga ja kogu hoone pindala 95 ruutsülda 19 ruutjalga. ¹⁷⁹ 1830. ümardatakse kr. suurus 96 ruutsüllale. ¹⁸⁰

1843.a. kuulub kr. 74 ja kivimaja raamatuköitja Frantzenile. ¹⁸¹
 1846 läks Frantzeni maja enampakkumisele ja selle omandas politsei-sekretär H. v. Böhlendorff. ¹⁸² 1847.a. valmistas maamõõtja C.M. Sengbusch krundi plaani (foto 49). Platsi suurus oli 22 □ R ehk 94 ruutsülda 19 1/2 ruutjalga. S.Gildi ja Rütli tänavate nurgal asus elumaja, sissesõiduvärava kõrval vankrikuu.

- 179. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26220, l. 10.
- 180. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26220a, l. 16.
- 181. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21881, l. 9.
- 182. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 747, l. 22.

1855.a. krundi hindamisel märgiti, et siin asub osaliselt ühe, osaliselt kahekorruseline 23 toaline 34 akna ja 10 ahjuga kivist elumaja, mis on kaetud osaliselt kivi- osaliselt laastkatusega.

Ehitises paiknesid:

1. omaniku korter koosseisus 1 saal, 8 tuba, 1 kamber, köök, kelder 4 ahju, 10 aknaga tänava ja 5 aknaga hoovi poole.
2. üliõpilasele Hartmannile üüritud korter koosseisus 3 tuba ühe ahjuga, ühe aknaga tänava ja kahe aknaga hoovi poole.
3. Üks kelder oli välja üüritud kaupmees J. Schrammille.
4. keldrikorter koosseisus 2 tuba, 1 ahju, 4 aknaga tänava, 1 aknaga hoovi poole oli üüritud kingsepp Urmile.
5. ülemisel korrusel paiknes v. Struve korter koosseisus 1 saal, 5 tuba, köök 3 ahju, 5 aknaga tänava ja 3 aknaga hoovi poole.
6. ühetoaline üliõpilaskorter 2 aknaga hoovi poole
7. -"- üliõpilaskorter 1 aknaga hoovi poole, millel oli eelnevaga ühine ahi.

Hoovil asetsesid vankrikuur ja puukuur. Ajavahemikus 1847-1855 ehitati mõlemad viimased kõrvalhooned ja elumajale hoovi poole osaline teine korrus. 183

1858.a. müüdi krunt koos ehitistega E.v.der. Bellenile ja 1861.a. tislernermeister K.F. Langele. 1878.a. omandas krundi juvelier R.J. Krug, 184 kes asus samal aastal maja ümber ehitama. M. Raetscheri projekti kohaselt (foto 51) tuli üks Rütli tänava poolsetest akendest suurendada. C.v. Sengbuschi projekti järgi (foto 52) kaotati vankrikuur, mis ehitati ümber kütteta toaks aknaga tänava poole ja sissepääsuga kangi alt.

1879.a. anti R. Krugile uus ehitusluba elumaja fassaadi muutmi-

183. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26386, l. 1-6.

184. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 747, l. 55, 58, 74.

seks ja keldrikorruse väljaehitamiseks. ¹⁸⁵ Projekti koostas F. Hübbe (foto 53). Rüütli tänava poolse fassaadi keldrikorrusele rajati 2 uut ust, 3 akent ja petikaknad . Uksed said peauksel tänaseni püsinud raamistuse.

1880.a. oli keldrikorrus ehituses. ¹⁸⁶

1902.a. müüs R. Krug kr. 74 koos elumaja ja kõrvalhoonetega A. Ossile. ¹⁸⁷, kelle majas loetleti 1911.a. esimesel korrusel 10 tuba, teisel korrusel 5 tuba, soklikorrusel ühetoaline korter, kaks ühetoalist ja neljatoaline kauplus, Hoovil asus puukuur. ¹⁸⁸

1917.a. ostis krundi J. Allik, ¹⁸⁹, kelle suguvõsale jäi maja 1940.aastani.

1928.a. muudeti toas Rüütli tänava poolset fassaadi. Vähendati elukorruse suur aken teistega ühesuuruseks, raiuti uus aken hoone ^Knr. 108 poolsele vabale seinapinnale. ¹⁹⁰

1933.a. paluti linnavalitsuselt luba fassaadi muutmiseks, nimelt kahe katuseakna väljaehitamiseks Rüütli tänava poole. ¹⁹¹ (foto 55). Töö teostati samal aastal.

1939.a. korraldati hoonesse pagaritööstus ning seetõttu kavandati hoovi poolses elamu osas ümberehitused, N. Kusmini projekti kohaselt. Endine E. Antsovi 6 töölisega kondiitritööstus asus sama maja soklikorrusel ja viidi üle esimesele korrale. Kavatseti uue pagari ahju ehitus ruumis, mille seinad olid kivist, lagi võlvitud. Ümberehitustööd teostati vastavalt kinnitatud projektile. ¹⁹² Pärast II maailmasõda ümberehitusi pole toimunud.

Keldrikorrusel paiknevad mitmesugused kauplused ja põhikorrusel elukorterid.

185. RAKA, f. 1880, n.2, s.-ü. 867, l. 37.
 186. RAKA, f. 2623, n.2, s.-ü. 433, l. 13p.
 187. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 747, l. 91.
 188. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 1736, l. 21p.
 189. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 747, l. 101.
 190. Tartu Linnavalitsuse toimik 185²⁸.
 191. Tartu Linnavalitsuse toimik 182³³.
 192. Tartu Linnavalitsuse toimik 147³⁹.

Kr. 108 (politseinumber 54), nüüd 21. juuni 14.16

Wybersi revisjoni andmeil kuulus krunt Kүүtri ja Rүүtli tänavate nurgal 1582.a. R. Herstkenile. 1591 müis tema lesk krundi koos maja ja aiaga P. Mittendorffile, kellelt sai maatüki apteeker C. Lemberken, 1619. Daniel Bruuvers.^w 193 17.saj. II poole plaanil on nurgakrundile märgitud omaniku nimi Fredrichsxaffen. 194 1702. aastast on teada, et D. Michaelis müüb J.G.Sinnigerile Rүүtli ja Kүүtri tänavate nurgal asuva kivist nurgamaja koos kõige juurdekuuluva. Krunt mōōdeti:

1. pikkus piki Kүүtri tänavat rae^Dhär⁷ra Weine majast (kr. X0) alates kuni nurgani vana õuekohtu maja vastas 2R6¹/4E.
2. pikkus piki Rүүtli tänavat nurgast J. Hennemanni sissesõidu väravani 6R2¹/2E.
3. pikkus piki Hennemanni piiri 2R3¹/2E.¹⁹⁵

Põhjasõlas krundil asunud hoonestus hävis. 1728.a. kuulus krunt Väikese Gildi Altermannile Helmoltile. Siin asus väike puumaja ühe kolmesüllase sooja kambri ja 2 külma kolmesüllasw kambri-ga. 196

1733.a. ostis nõõbivalmistaja E. Gildemeister J. Helmoltilt platsi koos majaga. 197 1739. liitus C. Olvaut ostetud maatükk Kүүtri tänavas sissesõiduväravaga Rүүtli t. poolt, mis oli kasutusel aiana. 198 1741. loetleti Gildemeisteri majas 1 kolmesüllane tuba, 1 kaheüllane kamber ja 4 hobusetalli. 199

1760-ndate aastate plaanidel asub kahe tänava nurgal suurem elu-maja koos väiksema kõrvalhoonega hoovil, Kүүtri tänava äärde

193. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21865, l. 105p.
 194. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 2050, l. 52.
 195. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21855, l. 138-142.
 196. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 24741, l. 6p.
 197. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21842, l. 40.
 198. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21866, l. 71p.
 199. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 24741, l. 15.

jääb krundi juurde kuuluv aiaplats. ²⁰⁰ Krundil paiknesid
nööbimeister Gildemeisteri puumaja ja juuksur Erberweißi puumaja
kivivundamendil. ²⁰¹

1775.a. tulekahjus hooned põlesid maha. Krundi omandas 1776
nööbimeister J.B. Voigt. ²⁰²

1780.a. plaanil on krundile kahe tänava nurgal juba ühiskondlik
hoone ehitatud (*ныбуруае 10р0гскае супаекуе*). ²⁰³

Ehitis rajati kohe kahekordsena (foto 71), omab kõrget sadul-
katust. Ainsaks dekoratiivseks elemendiks jääb lihtsa profi-
leeringuga räästaalune karniis. Nurgalt esialgu üks puudus.
Endine kaaruks asetses Rüütli tänava pool ja kaotati 1888.a.
fassaadi muutmisel.

1788.a. märgitakse, et nööbimeister Voigti 26 □ R 32 □ E suurune
plats on täis ehitatud. ²⁰⁴

1805.a. on Voigti majas 12 tuba ja hoone on 4-s jaos välja üüritud. ²⁰⁵

1806.a. läks krunt koos kivist elumajaga Voigti pärijate -
M.L. Brocki, sünd. Voigti kätte. ²⁰⁶

1828.a. hinnati kahekordne kivimaja teise klassi kuuluvaks.
Alumisel korrusel asus 6 tuba: 2 tuba laiusena 19 jalga, pikku-
sega 17 jalga, pindalaga 8 ruutsülda 35 ruutjalga; 2 tuba laiusena
9 jalga, pikkusega 12½ jalga, pindalaga 3 ruutsülda 17 ruut-
jalga; 2 tuba laiusena 9 jalga, pikkusega 12½ jalga, pindalaga
3 ruutsülda 4 ruutjalga. Korruse pindala kokku oli 31 ruutsülda
4 ruutjalga.

200. *УГРВА, ф. 349, он. 12, г. 4666.*

201. *УГРВА, ф. 349, он. 12, г. 4664.*

202. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 21859, l. 738-740.

203. *УГРВА, ф. 349, он. 12, г. 4696.*

204. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 6862a, l. 4.

205. RAKA, f. 995, n. 1, s.-ü. 26215, l. 79p-80.

206. RAKA, f. 2381, n. 2, s.-ü. 772, l. 55.

Ülemisel korrusel asus samuti 6 tuba; 2 tuba lausega 21 jalga, pikkusega 18 jalga, pindalaga 10 ruutsülda 18 ruutjalga; 2 tuba lausega 10½ jalga, pikkusega 13 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 28 ruutjalga; 2 tuba lausega 9 jalga, pikkusega 13 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 1 ruutjalga. Korruse pindala oli 35 ruutsülda 2 ruutjalga ja kogu hoone pindala 66 ruutsülda 6 ruutjalga. ²⁰⁷ 1829.a. pantis, hiljem müüs L. Brock krundi koos kivist elumaja ja rajatistega parfümeer J.F. Mathiesenile. ²⁰⁸ 1831.a. elas Mathieseni majas kr. 108 18 inimest. ²⁰⁹ Veel 1843.a. märgiti Mathieseni kr. 108-1 ühte kivimaja, ²¹⁰ kuid juba 1851.a. on krundil 2 maja, kogupindalaga 115 ruutsülda. ²¹¹ 1840-ndate aastate teisel poolel ehitati ühekordne ärkliga maja Rüütli tänava ääres (foto 72), lihtne 1 ukse ja akendereaga ehitis. 1855. toimus hoonete hindamine. Mathieseni krundil asus 2 kivist elumaja. Vanemas kahekordses elamus oli 13 tuba 21 akna 6 ahjuga. Esimese korruse vasak tiib, a kokku 3 tuba, köök, 1 ahi, 5 akent tänava ja 1 hoovi poole oli välja üüritud. Parem pool koosseisus 3 tuba, köök, 1 ahi, 3 akent tänava ja 2 hoovi poole kuulus omanikule. Teise korruse vasak tiib, kokku 3 tuba, köök, 2 ahju, 4 akent tänava, 1 hoovi poole oli välja üüritud ja parem tiib koosseisus 4 tuba, köök, 2 ahju, 3 akent tänava, 2 hoovi poole seisis tühjalt.

Ühekordne väike kivimaja tänava ääres oli hiljuti ehitatud 6 toaline, 8 akna ja 4 ahjuga hoone. Välja üüriti 3 toaline korter

- 207. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26220, l. 13p.
- 208. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21814, l. 74p.
- 209. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 1494, l. 3.
- 210. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 1495, l. 10p.
- 211. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 1499, l. 2p.

köögi, 2 ahju, nelja aknaga tänava ja 2 aknaga hoovi poole. Arklis asus veel 1 tuba 1 ahju ja aknaga hoovi poole. All paikne-
sid veel poeruum ning majahoidja tuba 1 ahju ja 1 aknaga hoovi
poole. Mõlema maja all oli kelder. Hoovil asus 4 puukuuri ja
kaev. 212

1861.a. müis Mathiesen krundi koos kivist elumajadega, milledest
1 oli Mathieseni poolt ehitatud kõrvalhoonete ja rajatistega
mehhaanik F. Borckile 213.

1874-a. müüsid pärijad krundi kaupmees S. Stammile. 214

1878.a. esitas Stamm M. Roetscheri projekti nurgahoone fassaadi
muutmiseks (foto 60). Nurgauks on ehitisel juba olemas. Uus uks
kavandati sissesõiduvärava kõrvale. Uus ehitise fassaadi muutus
toimus 1888.a. O.Schröderi projekti kohaselt (foto 59). Müüriti
kinni esialgne kaaruks ning asendati tavalise tahveluksega. Ehitati
juurde veel üks uus uks Rüütli tänava poole. Samal aastal muudeti
ka Kүүtri tänava poolset fassaadi (foto 62). Projekti valmistas
C.v. Sengbusch. Sissesõiduvärava kõrvale rajati uus kamber ning
asendati ühe keldri aken uksega.

Hoone uus ümberehitus toimus 1914.a. (foto 62), mil laiendati
esimese korruse vaateaknaid.

Majas asus Kolki juveeliäri (fotod 63, 64).

Ehitis Rүүtli tänaval on enam ümber ehitatud kui nurgamaja.

1880.a. taotles J. Stamm luba hoone fassaadi muutmiseks. 215

Plaani valmistas F. Hübbe. Murti sisse uus tänavauks (foto 65).

1888.a. muudeti taas fassaadi O.Schröderi projekti järgi - suuren-
dati vaateaknaid (foto 66).

- 212. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26385, l. 1-6.
- 213. RAKA, f. 2381, n.1, s.-ü. 772, l. 11.
- 214. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 772, l. 18.
- 215. RAKA, f. 1880, n.2, s.-ü. 867, l. 137p.

1889.a. esitati C.v.Sengbuschi projekt (foto 67) aida ^{12 korruse} pealeehitamiseks hoovil (foto 73). Ait oli ühendatud ühekordse hoonega Rüütli tänava ääres.

1891.a. laiendati Stammi maja keldrit ja rajati hoovile juurdeehitis (foto 65). Projekti koostas P. Kreutzwald.

1889.a. asusid Stammi krundil suur kivimaja, kus paiknesid 2 tealine kauplus, Kolki juveeläri, 2 kauplust paremal, keldripood, väike pood värava juures. Väiksemas kivimajas asusid 3 kauplust koos eluruumidega. Hoovil oli juurdeehitis ja puukuur. 216

1904. asusid suures majas elukorterid: kummalgi korrusel 2 kolmetoalist, väiksemas majas 2 üheruumilist kauplust, 1 kahe ruumiline kauplus, üks 3-ruumiline kauplus ja neljaruumiline töökoda. 217

1900.a. ehitati hoovil asuv vana puukuur uuesti endisele kohale üles. Projekti koostas P. Kreutzwald. 218

1911.a. muudeti Rüütli tänava maja fassaadi insener V.Kessleri projekti järgi. Vähendati ühte välisust (foto 69). 1914.a. oli krundil 2 kivimaja. Kahekordse hoone esimesel korrusel oli 3 kauplus ja töökoda, teisel korrusel korterid. Ühekordses majas 3 kauplust. Hoovimajas 3 korterit. 219

Sajandivahetusel paigaldati majale Rüütli tänavas konsoolidele toetuvad laternad (foto 70).

1912.a. müüdi krunt B. Mellinile ja 1918.a. proviisoritele J.Lill ja M. Hakkaja mõtelistes osades. 220

216. RAKA, f. 2623, n.2, s.-ü. 433, l. 9p.

217. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 1735, l. 56p.

218. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 140, l. 81, 82.

219. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 1736, l. 19p.

220. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 772, l. 159, 190.

1923.a. muudeti Rüütli-Küütri tänavate nurgal asuva maja fassaadi. Lahendati nurgapoe Küütri tänava poolset vaateakent, ²²¹ ja ehitati kuurile teine korrus peale (foto 73), H. Seydenbachi projekti järgi. ²²²

1927.a. muudeti taas nurgamaja fassaadi K. Grimmi projekti järgi. Laiendati Rüütli tänava poolset vaateakent.

Pärast II maailmasõda ümber- ja juurdeehitisi pole tehtud.

Kr. 70 (politseinumber 53), nüüd V.Kingissepa 13.

Wybersi revisjoni kohaselt asus siin 2 krunti. Esimene kuulus 1582.a. C. Burselile, kes päris oma vanaisa maja D. Kalve maja ja J. Grenlichi sissesõiduvärava vahel Küütri tänaval. 1593.a. müis C. Busch oma maja ja aia C. Buschile. Völgade tõttu läks krunt Asmus Paulusele, kes müis 1614.a. maja ilma aiata Matthis Grabbele, 1617.a. ostis Grabbe ka aiaplatsi. ²²³

Teise krundi ostis Gierts Hildeman 1594.a. D. Kalvelt (Kalfe) ja müis 1614.a. M. Grabbele. M. Grabbe rajas sinna kõrtsi.

Krundil asusid suur kivimaja Küütri tänava, väike maja ja õuevärav Rüütli tänava pool. ²²⁴ 17.saj. II poole plaanile on märgitud suurele kahele tänavale ulatuvale krundile Mattias Grabb, kui omanik. ²²⁵

1649.a. oli M. Grabbe platsi Eberhardtide perekonnale pantinud. Põhjasõjas hävisid krundil asunud ehitised ja veel 1734.a. oli vahepeal täielikult Eberhardtile läinud ja vaestemajale panditud krunt tühi. ²²⁶

1745.a. panditi tühi plats kingseppmeister A.J.Possessile.

Krunt moodselt:

221. Tartu linnavalitsuse toimik 187²³.

222. Tartu linnavalitsuse toimik 108²³.

223. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21865, l. 77.

224. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21865, l. 78.

225. RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 2050, l. 52.

226. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21842, l. 28p.

1. pikkus Loewe müürist (kr.50) piki Kiiütri tänavat 3R.7E.
 2. pikkus meister Gildemeistri platsist (kr.108) üle kaevu, millest pool asus mõõdetaval krundil kuni vaestekrundini, kus elas linna muusikus Sonn (kr.73) 8R.4 $\frac{1}{2}$ E.
 3. pikkus piki Sonni platsi kuni pastor v. Stadeni saunani (kr.51) 3R.1 $\frac{1}{2}$ E.
 4. pikkus piki Loewe platsi (kr.50) alguspunktini 9R.4E. 227
1750.a. läks krunt lõplikult A.J.Possessi kätte, kes ehitas siia puust elumaja. 228
1760-ndate aastate plaanil on krundil Kiiütri tänava ääres elumaja. väiksem kõrvalhoone hoovil ja krundi sügavuses aed. 229
1771.a. ostis krundi koos elumaja ja kõrvalhoonega avalikul enampakkumisel köösner J.G. Lubberz. 230
1775.a. hooned põlesid maha, J.G. Lubberzi puust maja Kiiütri tänavas, millest jäi kivist vundament. 231
1776.a. võttis Lubberz linnavalitsuseilt laenu kivimaja ehitamiseks. 232 Samal aastal tema krunt mõõdeti:
1. pikkus Mitscherlichi sissesõiduvärvast piki Kiiütri tänavat Voigti platsini (kr.108) 3R.7E.
 2. pikkus Kiiütri tänavast piki Voigti platsi üle kaevu pagar Reinecke (Reinich) vaesteplotsini 8R.6E.
 3. pikkus piki Reinecke platsi alates nurgal asuvast vundamentist kuni kroonu platsini (kr.51) 3R.6 $\frac{2}{4}$ E. Siin asus Reinecke platsil 7 $\frac{1}{4}$ E pikk hoone.

227. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21857, l. 73p-74.

228. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21866, l. 70p.

229. ИТБУА, ф. 349, ов. 12, г. 4666.

230. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21860, l. 240.

231. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 5903, l. 351p.

232. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 5364, l. 71p.

4. pikkus vaesteplatsist (kr.73) ja seal asuvast keldrist piki kroonukrunti (kr.51) Mitscherlichi platsini 1R.3 3/8E

5. pikkus piki Mitscherlichi platsi 4/4E ja alguspunktini Küütri tänavas 7R 3 3/8E.²³³ Krunt on suurenenud 1745-a-
võrreldes.^{1777.a.} Vplaanil on krundil juba hoone.²³⁴

1788.a. märgitakse, et köösner Lubberzi pärijaile kuulub 26 R.34 5/8 E. suurune täisehitatud krunt.²³⁵

1789.a. ostis Lubberzi pärijatelt krundi koos kivist elumajaga avalikul enampakkumisel G.J. v. Ungern-Stenberg.²³⁶ 1794.a. teostati majas ümberehitustööd ja hoone hinnati. Ehitust juhtis meister F.L.Jahnentz. Maja oli ühekordne kahe ärkliga 46 1/2 jalga pikk 37 1/2 jalga lai, kõrvalhoone 50 jalga pikk, 23 1/2 jalga lai.²³⁷

1805.a. asus majas 5 tuba.²³⁸ Ühekordne viilkatusega massiivne kiviehitis (foto 78) säilitas oma näo pooleteise sajandi vältel ja ehitati ümber alles 20.saj. 60-ndatel aastatel. Ehitis on püstitatud vastavalt Tartu varasemale ehitustraditsioonile ning saanud tagasihoidliku varaklassitsistliku dekoori: rustikamotiivid hoone nurkadel, profileeritud karniisid. Akende ümbrisraamistus on lihtne vähese profileeringuga.

1808.a. müüdi krunt koos kivist elumaja ja kõrvalhoonetega J.G. Kämmerlingile.²³⁹

233. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21860, l. 243.

234. УТРАВА, ф. 349, он. 12, г. 4674.

235. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 6862a, l.3.

236. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21861, l. 259.

237. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 744, l. 10.

238. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26215, l. 61p-62.

239. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 744, l. 75.

1818.a. kaebas kõrvalkrundi 49 omanik C.G.v. Wahl, et Kämmerlingi hoone aknad on tema hoovi poole ja palus need kinni müürida. Kämmerling keeldus seda tegemast, kuna hoone väärtus oleks siis langenud ja v.Wahl loobus nõudmisest. ²⁴⁰

1819.a. ostis krundi koos kivimajaga C.G.v. Wahl ära ²⁴¹ ja aknad jäid kinni müürimata.

1828.a. hindamisel oli v.Wahli 1. klassi ühekordses majas 9 tuba: tuba laiuusega 5 jalga, pikkusega 12 jalga, pindalaga 1 ruutsüld 24 ruutjalga; tuba laiuusega 9 jalga, pikkusega 18 jalga pindalaga 4 ruutsülda 18 ruutjalga; tuba laiuusega 17 $\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 18 jalga, pindalaga 8 ruutsülda 27 ruutjalga; tuba laiuusega 9 $\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 14 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 25 ruutjalga; tuba laiuusega 7 $\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 14 jalga, pindalaga 2 ruutsülda 33 ruutjalga; tuba laiuusega 9 jalga, pikkusega 13 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 9 ruutjalga; tuba laiuusega 8 jalga, pikkusega 11 $\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 2 ruutsülda 20 ruutjalga; tuba laiuusega 11 jalga, pikkusega 12 jalga, pindalaga 3 ruutsülda 24 ruutjalga; tuba laiuusega 11 $\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 8 jalga, pindalaga 2 ruutsülda 20 ruutjalga. Korruse pindala oli 33 ruutsülda 20 ruutjalga. Hoones oli 2 katusetuba: üks laiuusega 16 $\frac{1}{2}$ jalga, pikkusega 12 $\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 5 ruutsülda 26 ruutjalga, teine laiuusega 18 jalga, pikkusega 16 $\frac{1}{2}$ jalga, pindalaga 8 ruutsülda 9 ruutjalga. Hoone pindala kokku tuli 47 ruutsülda 19 ruutjalga. ²⁴² Pindala ümardati 48 ruutsüllale. ²⁴³ 1831.a. elas majas 10 inimest. ²⁴⁴

240. RAKA, f. 3828, n.1, s.-ü. 106, l. 2,5.

241. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 744, l. 85p.

242. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26220, l. 9p.

243. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26220a, l. 13p.

244. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 1494, l. 3.

1837.a. müüs v. Wahl krundi koos kivist elumaja ja kõrvalhoonetega sündikus C.H. Zimmerbergile. ²⁴⁵

1855.a. toimus krundi hindamine. Krundi suurus oli 85 ruutsülda, ühekorruselise kivimaja suurus 48 ruutsülda. Põhikorrusel asus 8 toaline korter, köögi, 3 ahju, 4 aknaga tänava ja 7 aknaga hoovi poole. 4 tuba ja teenijatetuba olid välja üüritud, ülejäänud osa kuulus omanikule. Ärklis paremal asus 1 tuba ahju ja 2 aknaga hoovi poole. Ärklis vasakul asus 1 tuba ahju ning 1 aknaga hoovi poole. Kivist kõrvalhoones paiknes ühe katuse all 2 vankrikuuri, hobusetall ja kahekambriline ait. Eraldi seisis puukuur. Uusehitusi alates 1837.a. polnud läbi viidud, puudus aed. ²⁴⁶

1859.a. müüs Zimmerberg kr. 70 koos kivist elumaja ja kõrvalhoonetega dr.med. A.G. Bockile ²⁴⁷ ja A.G. Bock 1861.a. C.G. v. Wahlile. ²⁴⁸

1877.a. müüsid Wahlid krundi, maja ning rajatistega A.Müllerile, ²⁴⁹ kes asus hoonet ümber ehitama.

1877.a. esitas Müller linnavalitsusele palve lubada tema maja fassaadi muuta M. Röttscheri projekti järgi. ²⁵⁰ (foto 74) Ehitati keldripoe uks ning suurendati aknaid. 1878.a. ostis krundi koos ehitistega lukksepp K. Kroeger, ²⁵¹ kelle suguvõsale jäi ehitis 1940. aastani.

1884. taotles K. Kroeger luba aida ümberehitamiseks elumajaks.

245. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 21814, l. 23p.

246. RAKA, f. 995, n.1, s.-ü. 26331, l. 1-6.

247. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 744, l. 89.

248. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 744, l. 92.

249. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 744, l. 98.

250. RAKA, f. 3828, n.1, s.-ü. 188, l. 248.

251. RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 744, l. 98.

Projekti (foto 75) koostas O. Schröder. Kohe esitati ka Schröderi projekt (foto 76) ehitisele teise korruse pealeehitamiseks. Ehitis viidi ellu (foto 79).

1890.a. ehitati O. Schröderi projekti kohaselt (foto 77) teine hoovimaja ümber elamuks.

1926.a. palusid Kroegerid lubada nende maja keldris leivaküpsetustöökoda sisse se^äda ning põrand madalamals teha. Võlvitud keldrisse ehitati suur pagariahi. ²⁵²

1935.a. seati insener K.Krooni projekti järgi majas ning kõrvalhoonetes sisse o/ü "Noor-Besti Kirjastus'e trüki ning köitekoda. Krundil asusid papp ja plekkkatustega kivimajad. Tänaväärses majas asusid köitekoja ja käsila^o ruumid, toimetuse ja Kirjanikkude Liidu toad, kõrvalhoonetes trükikoda. 1960-ndatel aastatel ehitati hoone põhjalikult ümber (foto 7). Ehitis sai teise korruse kõrgete klaasakendega, trepikoja ja varikatuse ukse kohale. Aknad on suured. Majas paiknevad dieetsöökla ja kohvik "Tempo". Endisel vanal kujul oleks ehitis olnud heaks näiteks Tartu vanalinna varasematest ehitistest, praegusel kujul jääb varasema hoonestuse vahele võõrkehana.

252. Tartu linnavalitsuse toimik 95 26.

Kokkuvõte.

Kvartal K-6, Ülikooli, V. Kingissepa, 21. juuni, N. Pirogovi tänavate vahel kuulub Tartu vanimasse asustustsooni ja siin paiknev rida tähelepanuväärseid ehitisi nagu 18. saj. lõpust pärineva varaklassitsistliku dekooriga Ülikooli 15, väikeelamud 21. juuni 14, 18 ja Pirogovi 3, ülikooli peahoone vastas asetsev ja viimase dekoori järgiv Ülikooli 13, 1874. a. R. Gulekese poolt varasemale ehituskehandile kavandatud aadlielamu Pirogovi 1, mis vääriavad restaureerimist ja stiilsete hoone-tena kvartali koosseisus eksponeerimist. Esmajoones tuleb lammutada hoovidelt inetud kuurilobudikud, õued korrastada. Üksikasjaliku kvartali hoonete tehniline ja arhitektuuriline uurimine ning hindamine toimub uurimis-projekteerimistööde järgmises etapis seoses ehitusvajadustega.

M. Keldner

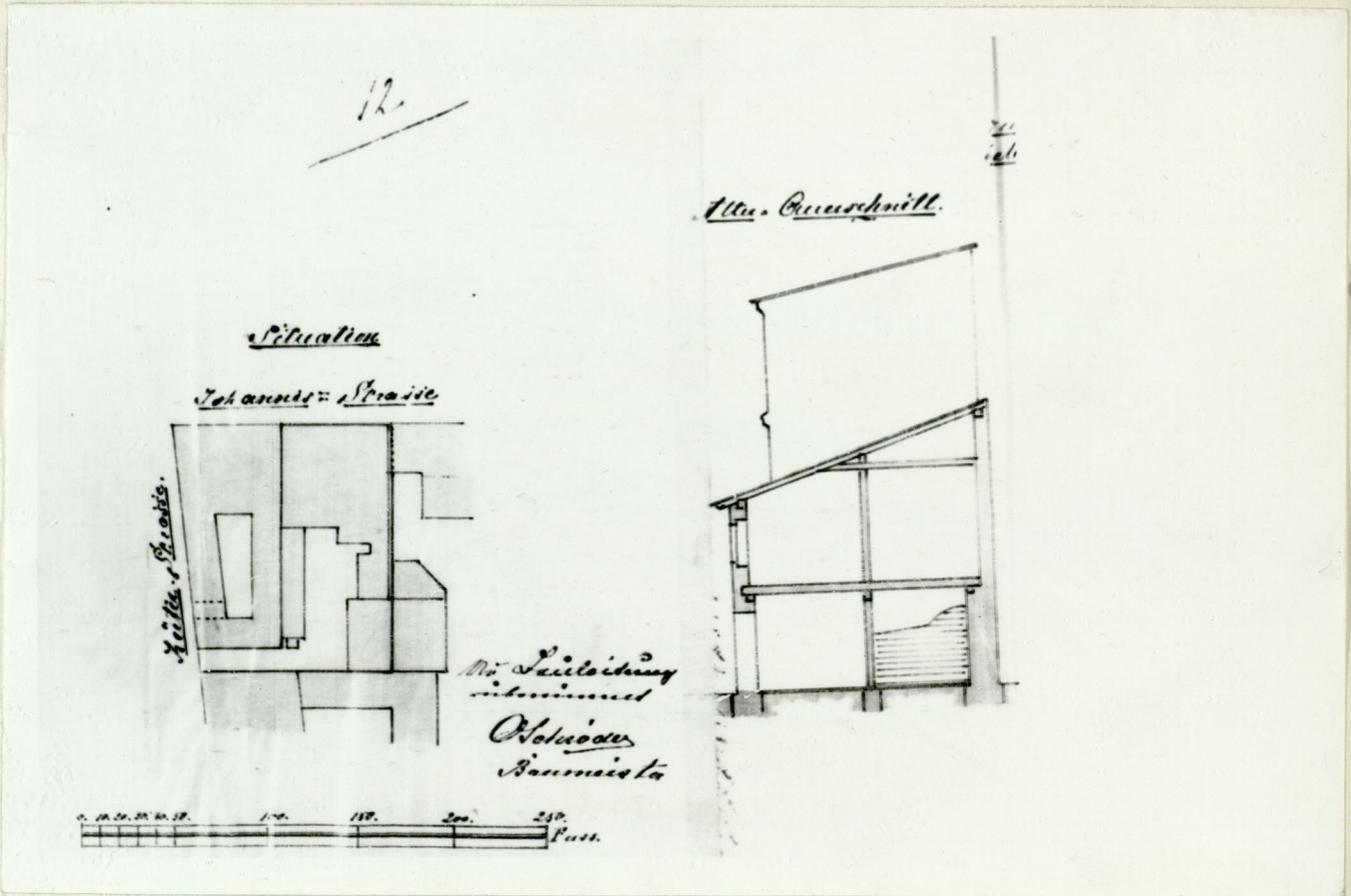
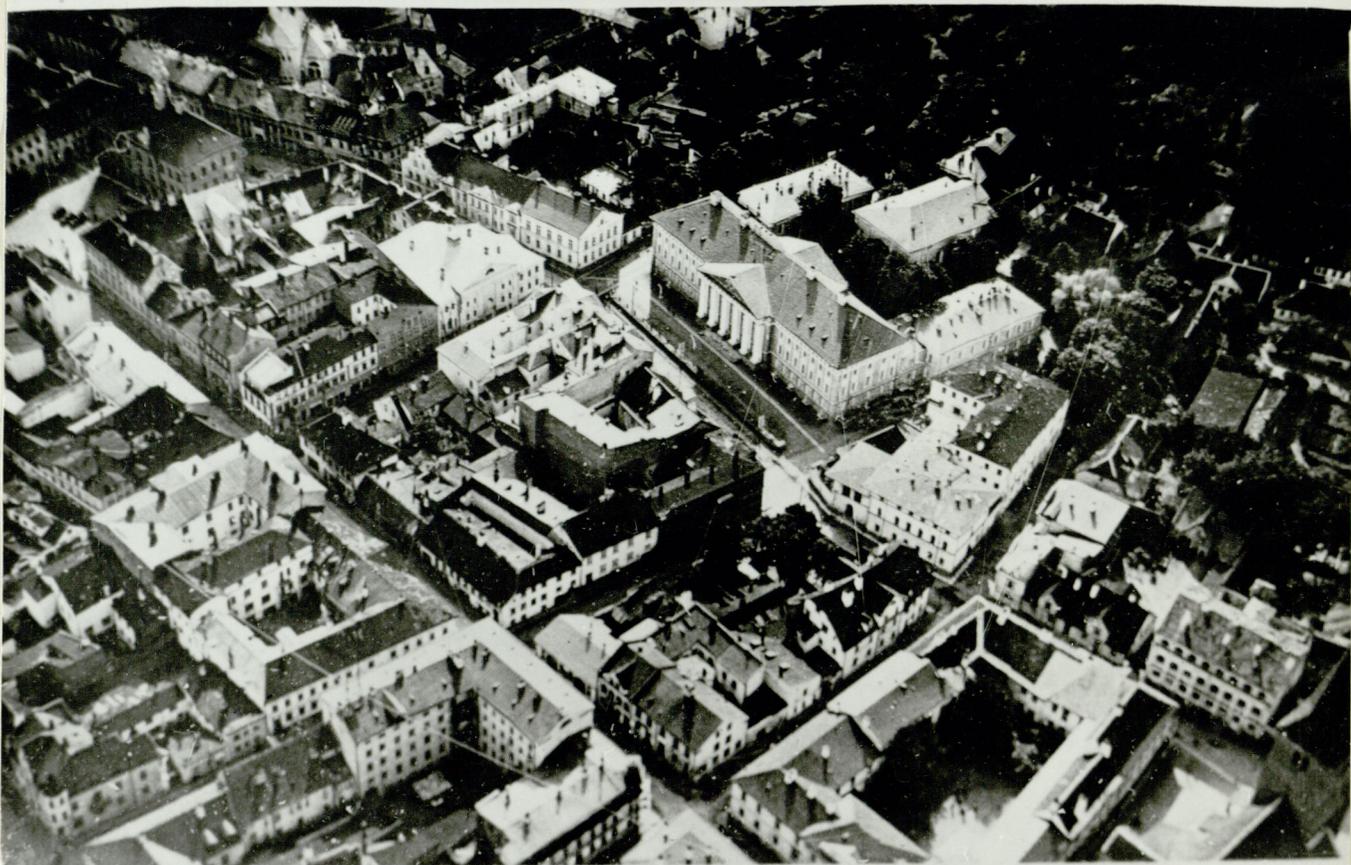
Fotod

1. Kvartali üldvaade õhust. 1923-1926. TN - 328/1
2. Kr. 49. Talli elumajaks ümberehituse projekt. Situatsiooni-
plaen. O. Schröder. 1908.
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 148, l. 12.
3. Kr. 49. Talli elumajaks ümberehituse projekt. O.Schröder
1908. Fassaadi plaen.
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 148, l. 12.
4. Kr.49 Talli elumajaks ümberehituse projekt. O.Schröder. 1908.
Korruste plaanid.
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 148, l. 12.
5. Kr. 49. Bassaadi muutmise projekt. F.Kangro.
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 153, l. 292.
6. Die Academische Muße. Album 1875.
RAKA, f. 1843, n.1, s.-ü. 229, l. 153.
7. Jaani-Küütri nurk. 1914. J.Pääsuke. TN-328/1
8. Antikvariaat "Baltika" 1928. Stamm. TRÜ KAK
9. Ülikooli 13,15.
Foto: R. Valdre 1974.
10. V. Kingissepa 15,13.
Foto: R.Valdre 1974.
11. Ülikooli 13. Rõdu. 1980.
Foto: V. Rinaldo TN-326/1.
12. Ülikooli 13. Uks. 1980.
Foto: V. Rinaldo.
13. V.Kingissepa 15. Siseuks. 1980.
Foto: V. Rinaldo TN-319/3.
14. V.Kingissepa 15. Hooviuks. 1980.
Foto: V. Rinaldo TN - 327/2
15. V. Kingissepa 15. Hoovivaade. 1980.
Foto: V.Rinaldo TN-327/1
16. V.Kingissepa 15. Hoov. 1980.
Foto: V. Rinaldo TN 327/3
17. Kr.50 plaan 1904.a. H. Valdmann
RAKA, f. 2623, n.2, s.-ü. 535, l.70.
18. Kr. 50 plaan 1930.a. A. Martin
RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 725, l. 10.
19. Kr. 50. Juurdehituse projekt. C.v. Seegbusch 1879.
RAKA, f. 2623, n.1, -s.-ü 117, l. 37.

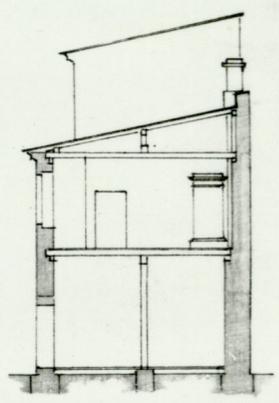
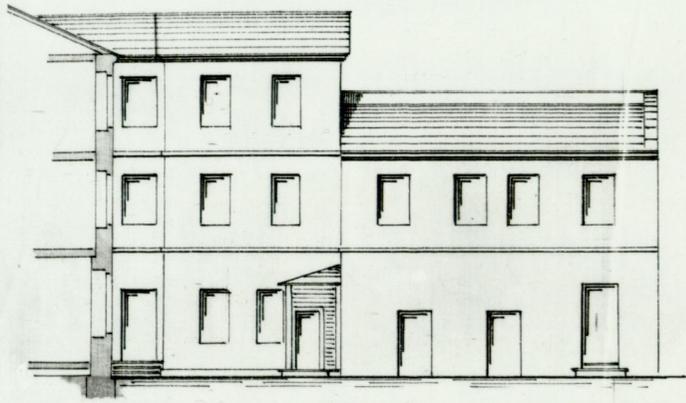
20. Jasni 9. Stamm 1928. TRÜ KAK
21. Jasni 9. Stamm 1928. TRÜ KAK
22. Kr. 353 plaan. 1904. Valdmann.
RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 725, l. 3.
23. Ülikooli 15. Ahi.
Foto: V. Rinaldo 1980. TN-324/1
24. Ülikooli 15. trepivõre.
Foto: V. Rinaldo 1980. TN-324/2
25. Kr. 51 plaan 1904. R. Preinvalts.
RAKA, f. 2623, n.2, s.-ü. 535, l. 67.
26. Kr. 345 plaan 1904. R. Preinvalts
RAKA, f. 2381, n.2, s.-ü. 1056, l. 10.
27. Ülikooli 17. Värav.
Foto: V. Rinaldo 1980. TN-324/3
28. Jaani tänav. lito. Peale 1861. TN-328/3
29. Jaani ja Gildi nurk. lito .1928. K. Seuff. TRÜ KAK.
30. Kr. 52 Ümber- ja juurdeehituse projekt. R. Guleke. 1882.
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 120, l. 31.
31. Pirogovi 1. Vaade Ülikooli tänava poolt.
1974. Foto: R. Valdre.
32. Pirogovi 1. Vaade Pirogovi tänava poolt. 1975.
Foto: R. Valdre TN-321/1
33. Pirogovi 1. Rõdu. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN-326/2.
34. Pirogovi 1. Aknad ja friis. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN-326/3.
35. Pirogovi 1. Uks. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN-321/2
36. Pirogovi 1. Käepide. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN-321/3
37. Pirogovi 1. Saali sein. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN-317/1
38. Pirogovi 1. Saali lagi. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN-317/38
39. Pirogovi 1. Saali lae rosett. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN- 317/2
40. Pirogovi 1. Saali uks. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN-323/1
41. Pirogovi 1. Ahi saalis. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN 323/2

42. Kr. 73. Fassaadi muutmise projekt. C.v. Sengbusch 1878.
Vana fassaadi joonis ja esimese korruse plaan.
RAKA, f. 3828, n.1, s.-ü. 217, l. 57.
43. Kr. 73. Fassaadi muutmise projekt. C.v.Sengbusch.1878.
Uue fassaadi joonis ja teise korruse plaan.
RAKA, f. 3828, n.1, s.-ü. 217, l. 57.
44. Pirogovi 3. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN - 318/1.
45. Pirogovi 3. Hoovivaade. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN-319/1
46. Pirogovi 3. Kõrvalhoone hoovil. 1980.
Foto: V.Rinaldo. TN-319/2
47. Pirogovi 3. Uks.
Foto: V. Rinaldo. TN-325/1
48. Pirogovi 3. Trepp.
Foto: V. Rinaldo. TN-323/3
49. Kr. 74 plaan. 1847. G.M. von Sengbusch.
RAKA, f. 3828, n.1, s.-ü. 207, l. 12.
50. Rüütli t. lito. F. Schö⁺aser. 1833.
51. Fassaadi muutmise projekt kr.74 Rüütli t. 1878.
M. Roetscher.
RAKA, f. 3828, n.1, s.-ü. 217, l. 175.
52. Fassaadi muutmise projekt Kr. 74 Gildi t. 1878
C.v. Sengbusch.
RAKA, f. 3828, n.1, s.-ü. 217, l. 53.
53. Fassaadi muutmise ja ümberehituse projekt kr. 74.Rüütli t.
1879. F. Hübbe.
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 117, l. 80.
54. Rüütli 12. 1941. TRÜ KAK.
55. 21. juuni 18. 1974.
Foto: R. Valdre.
56. 21. juuni 18. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN-318/2.
57. 21.juuni 18. Trepivõre. 1980.
Foto: V. Rinaldo
58. 21. juuni 18. Mantelkorstna jalg. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN-325/3.
59. Kr. 108 Rüütli 8. Küütri tänava poolse fassaadi
muutmise projekt. M. Raetscher 1878.
RAKA, f. 3828, n.1, s.-ü. 217, l. 200.

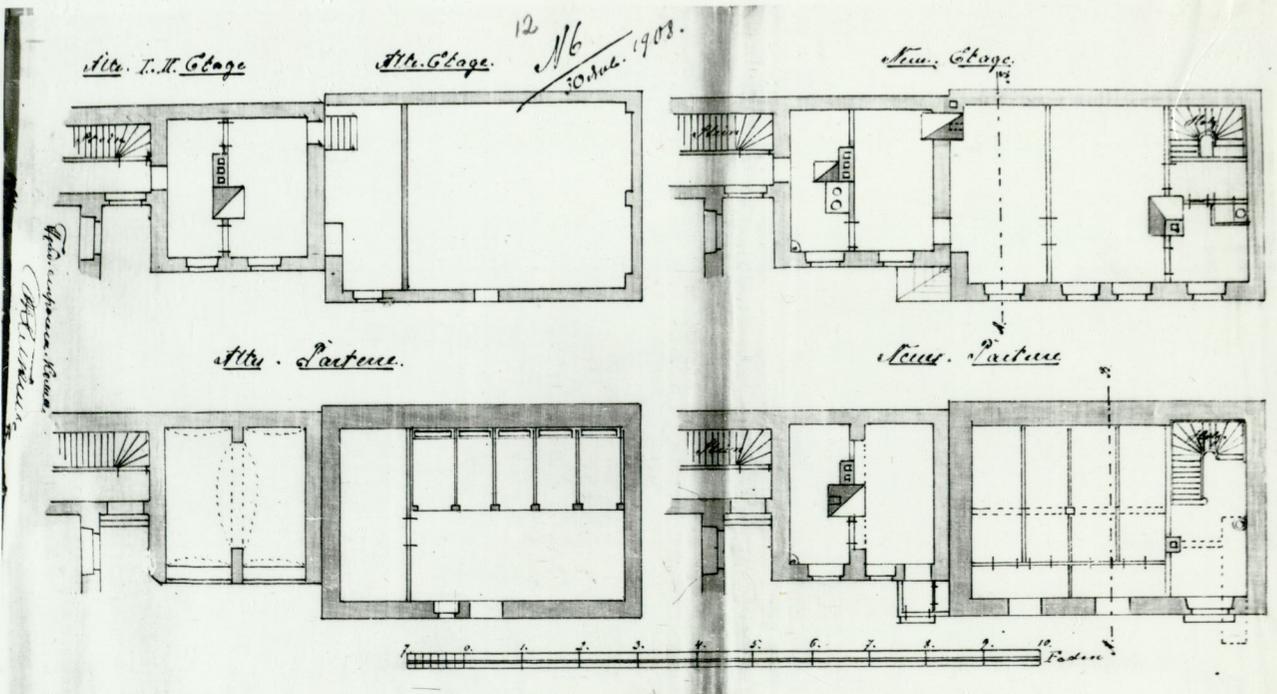
60. Rüütli 8. fassaadi muutmise projekt. O. Schröder. 1888.
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 126, l. 79.
61. Rüütli 8 fassaadi muutmise projekt C.v.Sengbusch. 1888.
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 126, l. 21.
62. Rüütli 8. Fassaadi muutmise projekt.
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 155, l. 250.
63. Rüütli t. enne 1904.a.
RAKA, f. 402, n.5, s.-ü. 2051, l. 21.
64. Küütri t. 1870-1900
RAKA, f. 402, n.5, s.-ü. 2051, l. 15.
65. Rüütli 10. Fassaadi muutmise projekt. F. Hübbe. 1880.
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 118, l. 27.
66. Rüütli 10. Fassaadi muutmise projekt. O. Schröder. 1888
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 126, l. 72.
67. Rüütli 10. Aida juurdeehituse projekt. C.v. Sengbusch.
1889.
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 127, l. 56.
68. Rüütli 10. Juurdeehituse projekt. P. Kreutzwald. 1891.
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 129, l. 56.
69. Rüütli 10. Fassaadi muutmise projekt. V. Kessler.
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 151, l. 267.
70. Rüütli t. 1913. TN 329/3
71. 21. juuni 14. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN-316/3
72. 21. juuni 16. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN-322/1
73. 21. juuni 14,16 hoov. 1980.
Foto: V. Rinaldo TN-322/3
74. Kr. 70. Fassaadi muutmise projekt. M. Roetscher. 1877
RAKA, f. 3828, n.1, s.-ü. 216, l. 121.
75. Kr.70. Talli elumajas ümberehituse projekt.O.Schröder.1884
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 122, l.50.
76. Kr. 70. Hoone juurdeehituse projekt.O.Schröder. 1884.
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 122, l. 56.
77. Kr.70. Hoone juurdeehituse projekt.O.Schröder.1890.
RAKA, f. 2623, n.1, s.-ü. 128, l. 31.
78. Küütri t. Ed. Selleke 1940. TN-328/2.
79. Kingissepa 13. Hoovivaade. 1980.
Foto: V. Rinaldo. TN-322/2.

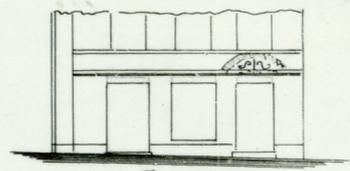
Projet
 pour l'édification d'un Stallgebäude des zwei Wohnhäuser
 belgisch im I. Stadtkreis an der Johannis-Strasse N. 9. Floors 2. Reise 9. hölig.
 Ansicht Sten. Querschnitt d. B.

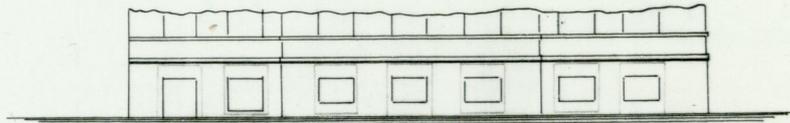
Staircase
 etc. of ground floor.

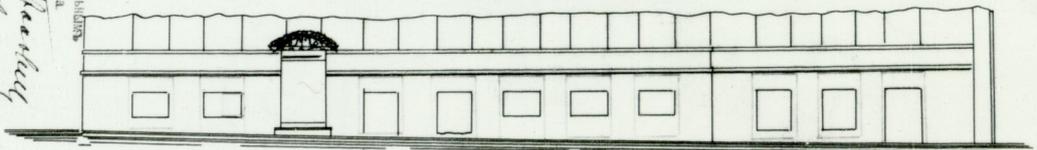
Проектъ изменения фасада въ
 каменнаго оштукатуренаго дома на уга-
 лку № 2. Фришмана, распол.
 въ частн г. Орлова на углу Ива-
 невской и Богарной улицъ.

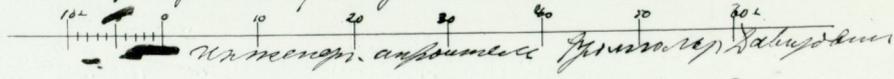
Фасады съ Богарной улицы
 на углу съ Иванъ.

Фасады съ Иванъ уа

Фасады съ Богарной уа. на углу съ Иванъ.

Составитель: архитекторъ
 И. Фришманъ
 Проверенъ: арх. ном. М. М. Мухоморовъ
 Городской архитекторъ
 М. М. Мухоморовъ

082
 684
 Камф

ENNE KÕIK
 NIIVET PEABOLETUS
 SERUNDABASE TOORANE
 VABENDISE, TÕOTLEMISE
 JA TURUSTUSE VALITSUS
TARTU
VARUMISKONTOR

050
 358

Fol. 27

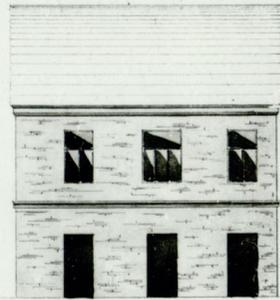
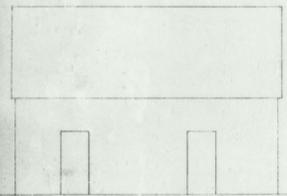
15. März 1879 34

Plan

zum Aufbau eines zweiten Stockwerks auf Stein, Vorpat im 1ten Stockwerk, auf Holzgrund, ab Nr. 50 in Hof gelegen, der Frau Baronin Auguste Sternberg gehörig.

Fassade nach dem Hof.
(vor dem Hofbau)

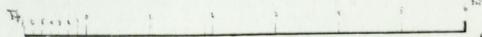
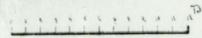
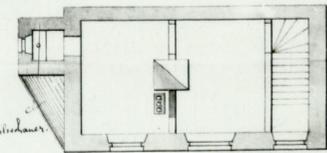
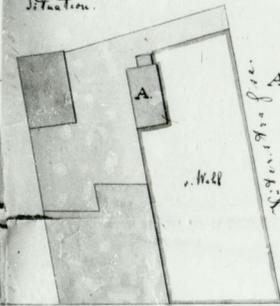
Fassade nach dem Hof.
(nach dem Hofbau)

Grundriss des 1ten Stockwerks
des Hofbaus

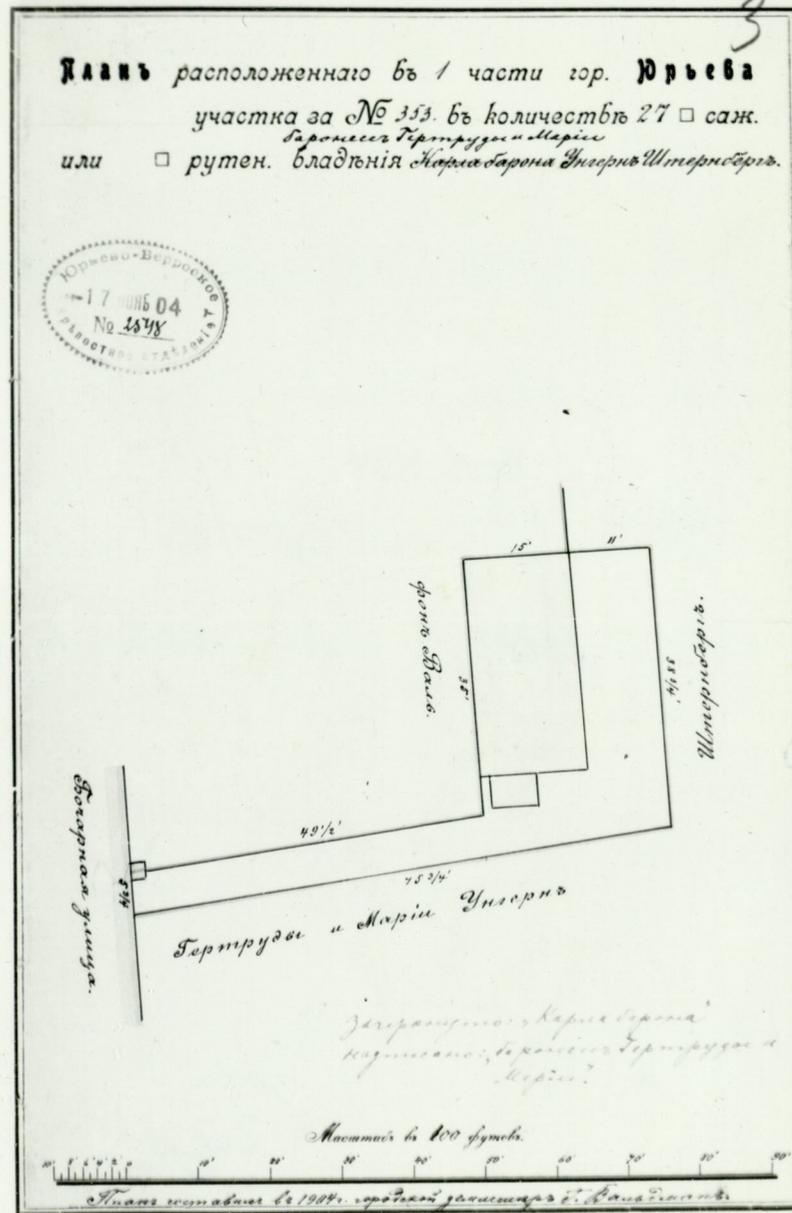
Situation

Grundriss des 1ten Stock.

Architekt
C. Schuch
1879

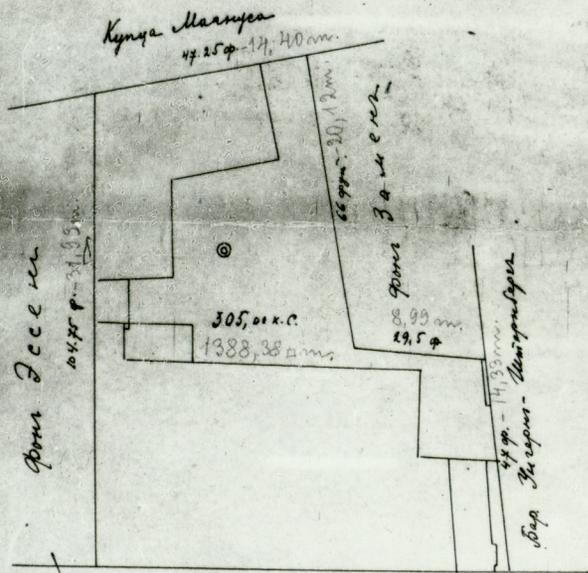

Ивановская ул. № 11, 13

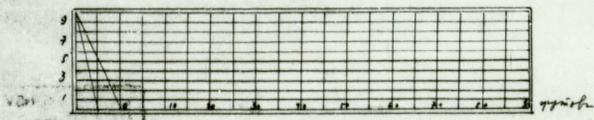
Планъ разположенна въ частъ города Юрьева
участка за № 51 въ количестве 305, ак. с.
изаграна

въ участкѣ сѣтъ и отгѣмел по указании вѣдѣнства и планъ
этотъ составленъ въ 1904 году Прислушавши Землеу-
строй Мифидекаго дворянства Р. Крейнвалдуанъ

Шаровская ул. ш. 24,74 м.

Масштабъ 1:260

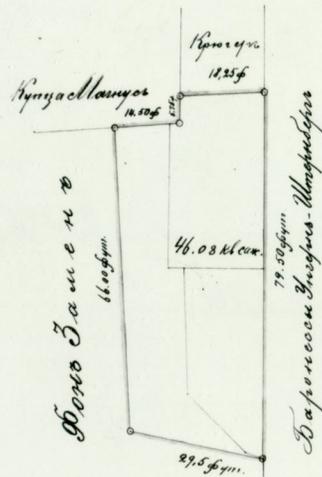

Планъ составленъ Прислушавши Землеустрой Мифидекаго дворянства Р. Крейнвалдуанъ

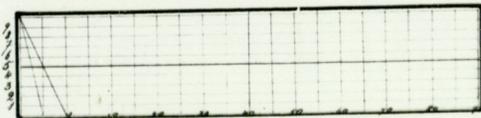
10

Планъ разположенна въ частъ города Юрьева
участка за № 345 въ количестве 46,8 кв. саж.

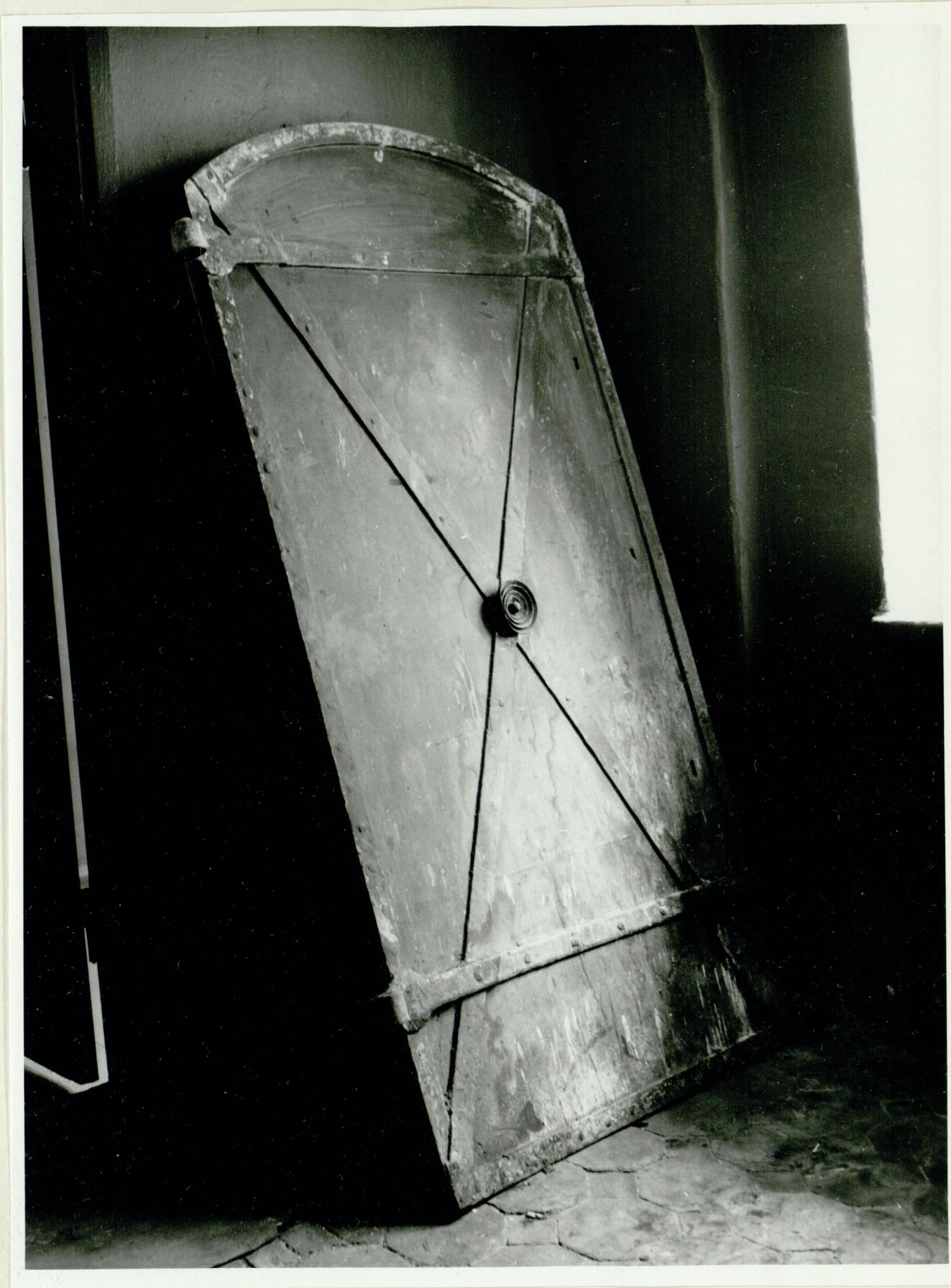
изаграна
въ участкѣ сѣтъ и отгѣмел по указании вѣдѣнства
и планъ этотъ составленъ въ 1904 году Прислушавши
Землеустрой Мифидекаго дворянства Р. Крейнвалдуанъ

Масштабъ 1:260

Планъ составленъ Прислушавши Землеустрой Мифидекаго дворянства Р. Крейнвалдуанъ

28

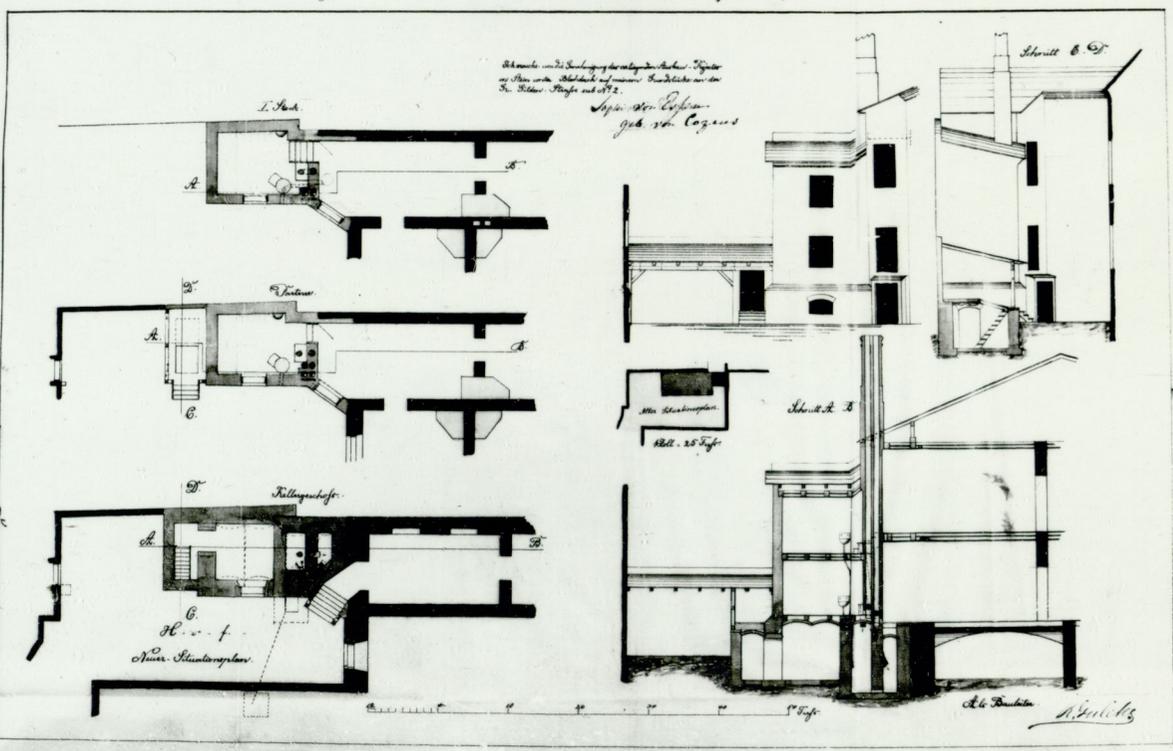

29

Projekt zum Umbau des Wohnhauses des Fr. Generalkons. Lefevre Deputat anst. Sölden-Bez.

Skizze mit den Vorarbeiten der Anlage. Die
in dieser Skizze gezeichneten Details sind
in der Folge nach 1872.
Lep. der Lefevre
geb. v. Cognac

Genehmigung des k. k. Statthalterers
in Wien am 10. März 1872
L. v. S. v. S.

von Lefevre v. Cognac
L. v. S. v. S.

Handwritten sketch of a rectangular structure with a vertical line extending downwards from its center.

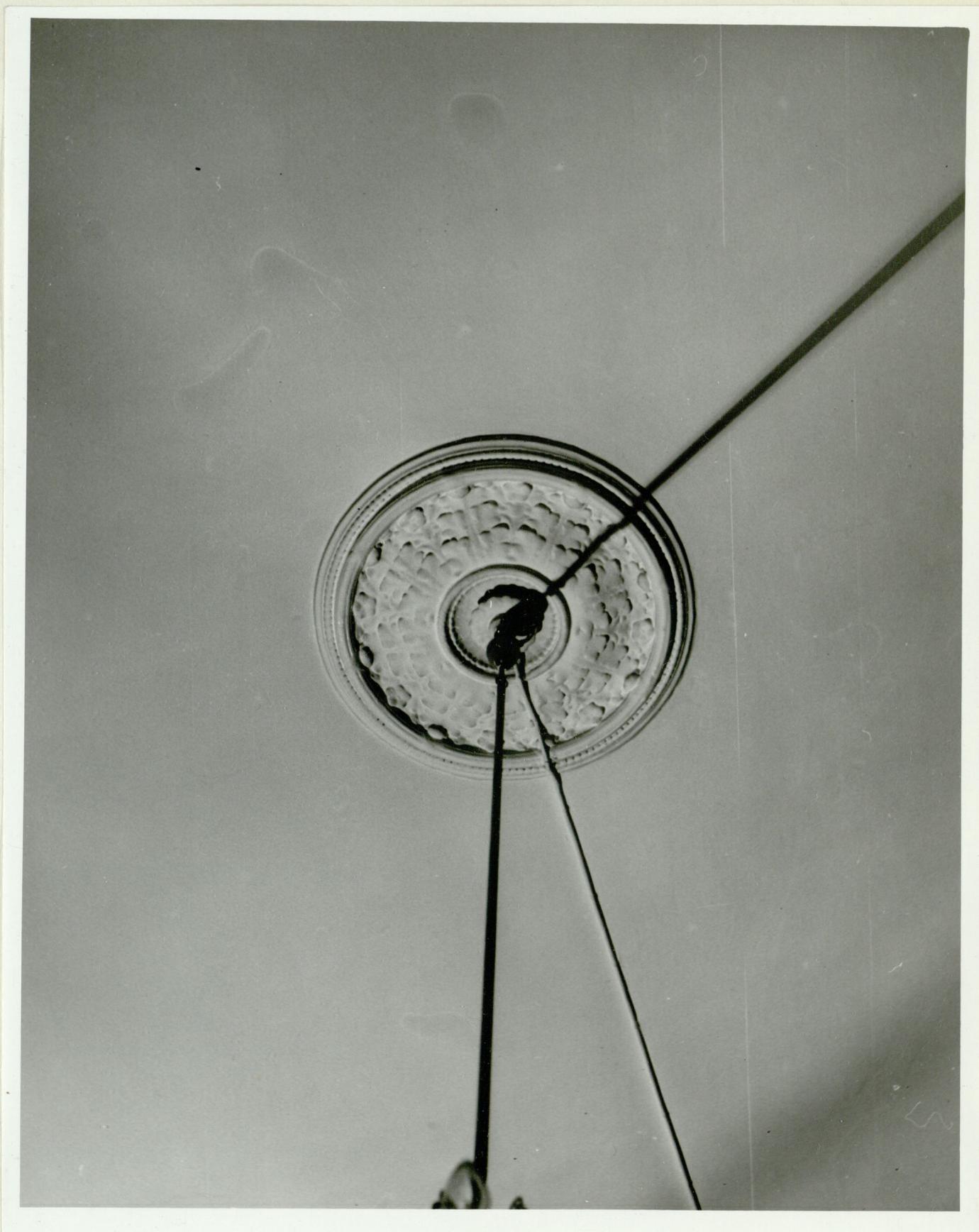

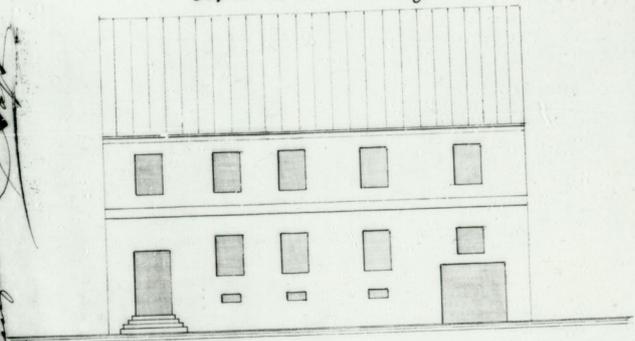

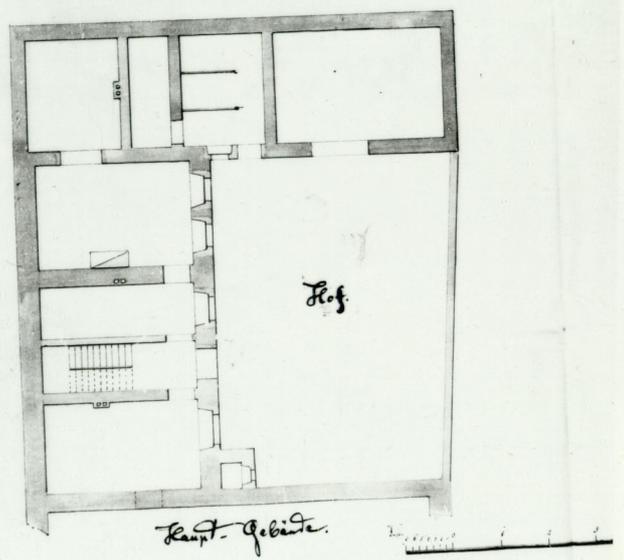

1878 Dorpat, 22. April 1878.
 P. J. ...
 ...

Projt. Dorpat-Kümmernijon/Handkai 1878. - 70 Pl.
 zu einer Fagadenveränderung und zur Herstellung einer 2ten Etage
 der Gildentröfse gelegen,
 Fagade vor der Veränderung.

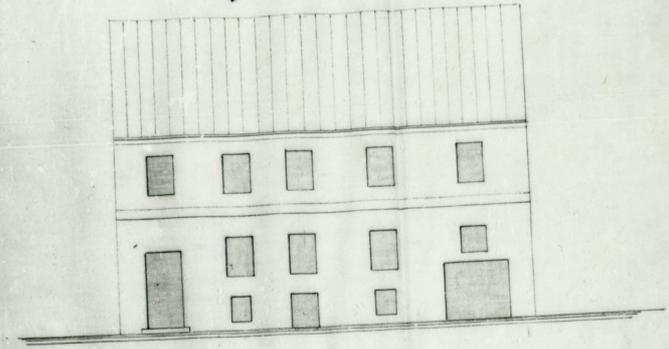

Grundriß der 1ten Etage.

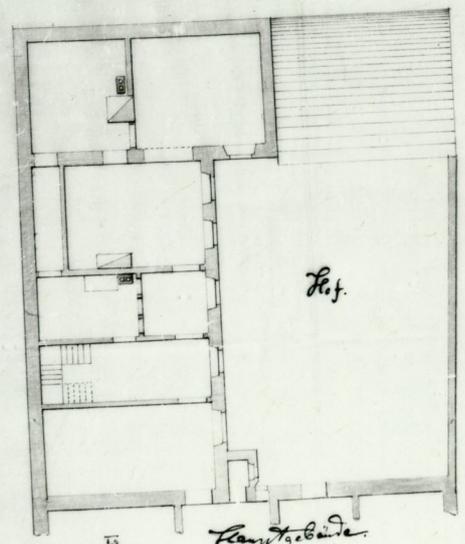

Haupt-Gebäude.

Plan
 ge, Dorpat im 1ten Stadttheil, auf Erbgrund sub N: 73, an
 dem Herrn von Egen gehörig. Fagade nach der Veränderung.

Grundriß der 1ten Etage.

Haupt-Gebäude.

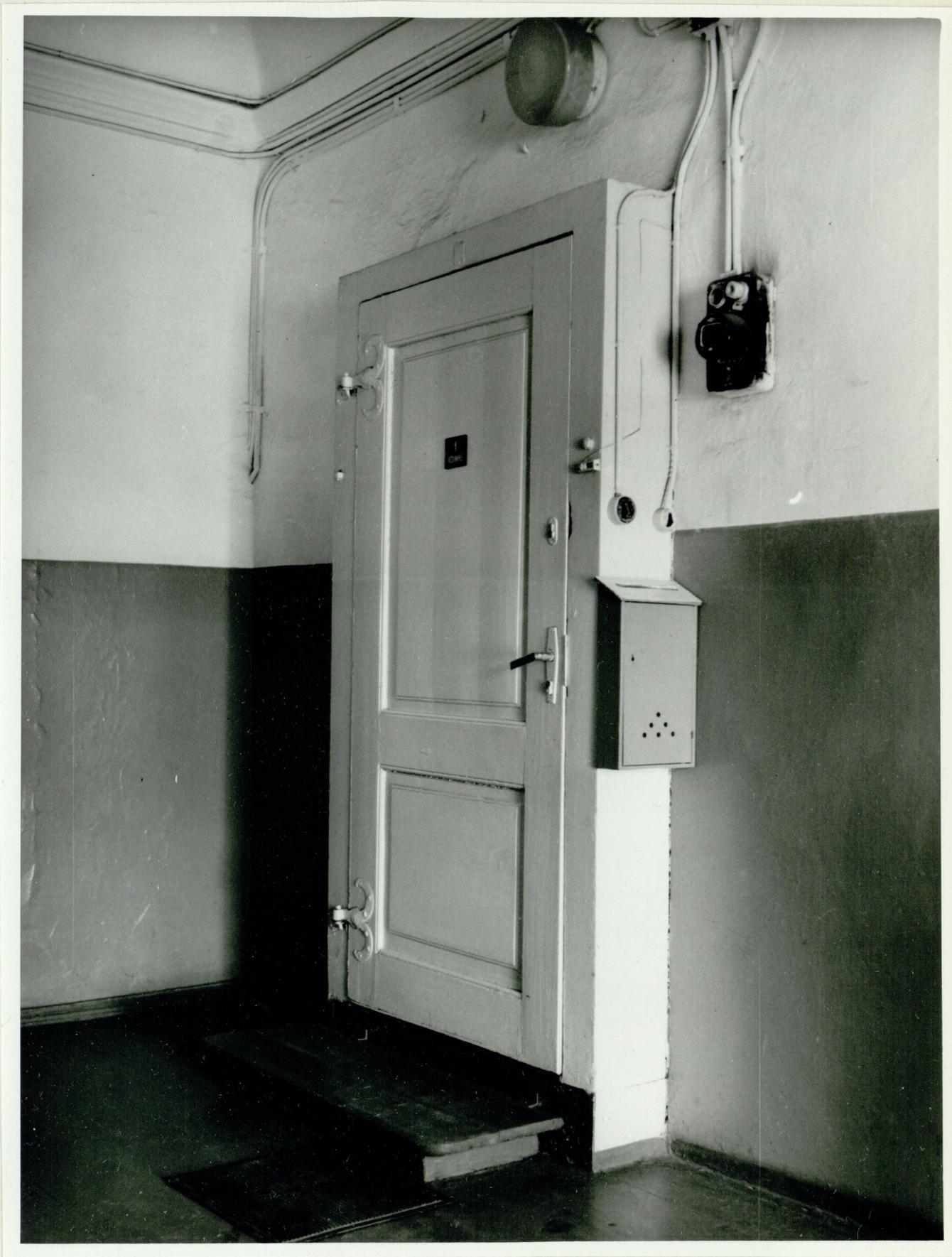
Grundriß Kupffern L. v. Rosenberg

E. Reig

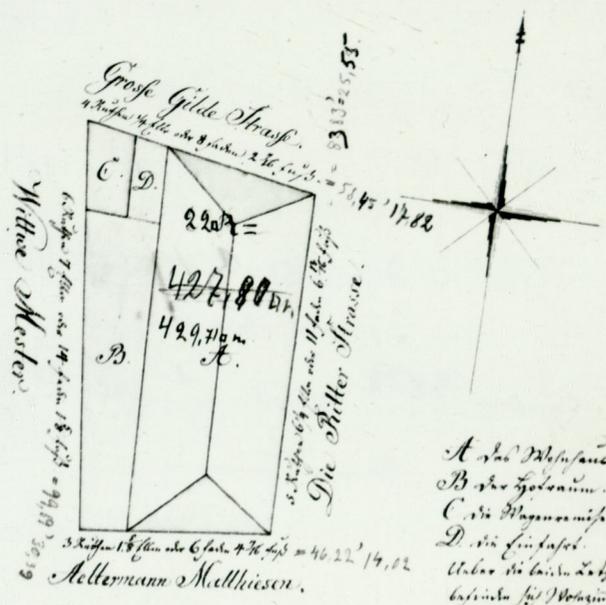

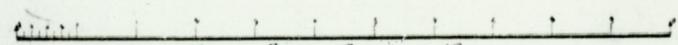
12 ^{F16}
M. J. 17.

Charte von dem im 1ten Stadttheil unter No 71
belegenen Erbplatze des Herrn Polzei Secretaire,
Collegien Secretaire von Böhlendorff.

A. des Melhisen
 B. des Holzmann
 C. des Wagenmisch
 D. des Gieseler
 Ueber die beiden letzteren
 befindet sich Melhisen's

Dieser Erbplatze enthält 22 Quadrat Ruthen
 oder 94 Ruten mit 760 1/2 Quadratfuß.

Dörplicher Stadts Ruthen Maß.

Gezeichnet mit dem Geod. Instrument
 im Jahr 1807. von
 C. A. Senfbusch
 Stadt. Baumeister.

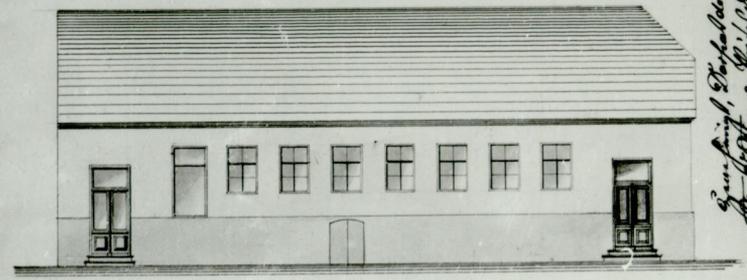
74/1

28 September 1878. N. 81.
175

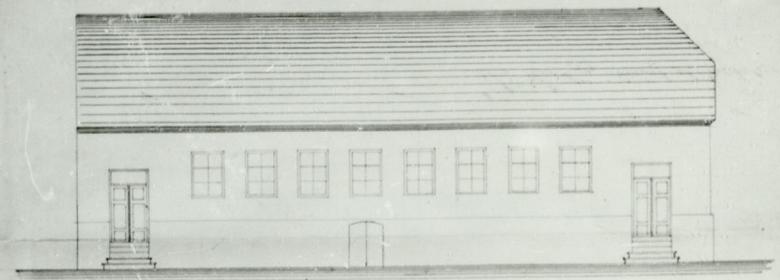
Plan zur Fäcadenveränderung, Dorpat im
I Stadttheil auf Eckgrund sub. N. 77, an der Stilla-
straße gelegen dem Herrn St. Krug gehörig

Nach dem Umbau

Zur Ausführung der Fäcadenveränderung ist die
K. Bau- u. Hofbau-Deputation in Dorpat am 28. Sept. 1878.
No. 81. 175. 175. 175. 175. 175. 175. 175. 175. 175.

Vor dem Umbau

1 : 100
als Zeichnung in dem mit d. No. 81.
N. 81. 175. 175. 175. 175. 175. 175. 175. 175.

Arch. Dorpat Kammernr. 29 April 1874.

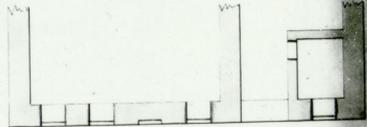
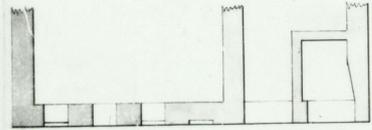
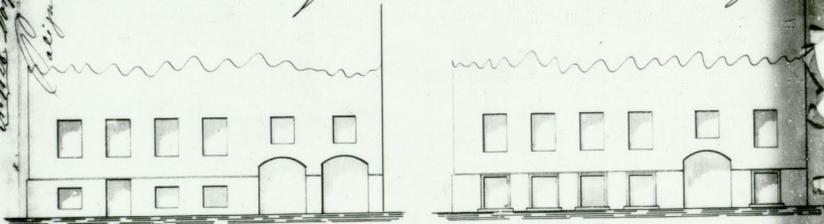
53

Plan zur Aenderung einer Facade Dorpat
im Stadttheil an der Gildenstrasse gelegen auf
Grundgrund No. 60 dem Herrn R. Saug gehörig

K. 1128 Dorpat, am 20. April 1874
C. Saug

vor der Aenderung

nach der Aenderung

Grundriss

Grundriss

Gezeichnet von P. B. Steinberg
den 29. April 1874.

C. Saug

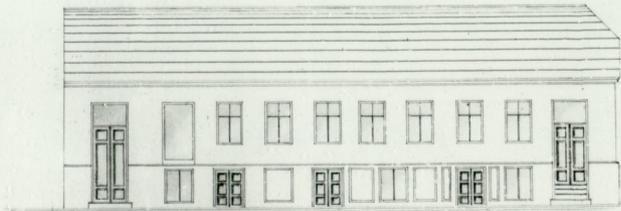
20 April 1874.

80

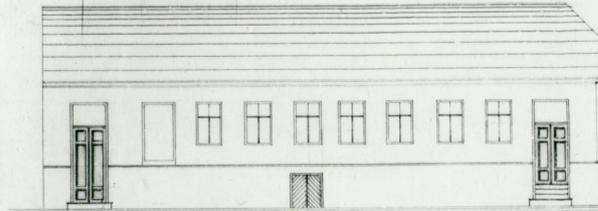
Plan
zum Umbau des Nebenraums im Hause des Herrn Saug Dorpat
im Stadttheil an der Gildenstrasse gelegen

Fol. 73

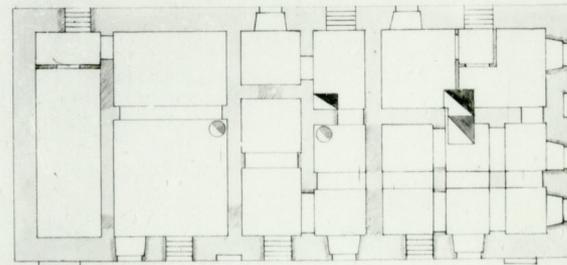
Neue Facade

Alte Facade

Ausschnitt

Gezeichnet von P. B. Steinberg
den 29. April 1874.

C. Saug

17. Monatsheft 1878.

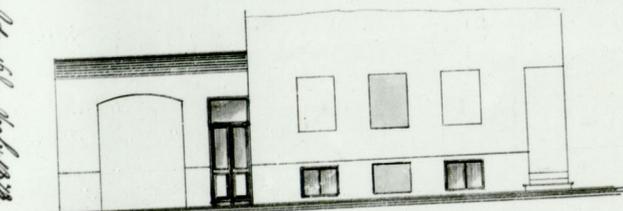
1876.

200

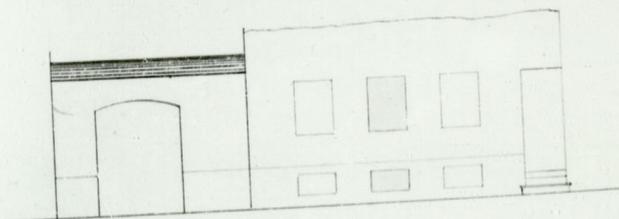
Plan zur Fassadeveränderung,
Dorpat im I Stadttheil auf Grund sub N. 108
am der Küchstraße gelegen, dem Herrn
Kunsel Stamm gehörig

Architekt
Herrn Kunsel Stamm
Küchstraße Nr. 108
Dorpat

Neue Fassade

Alte Fassade

1:1000

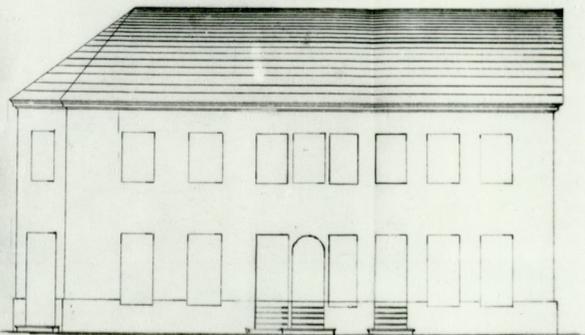
1879

die Zeichnung übernimmt
Herr Kunsel Stamm

Plan

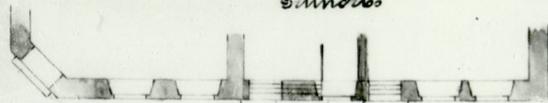
zur Veränderung einer Fassade, Dorpat im I Stadttheil auf Grund sub
108 an der Küchstraße gelegen im Besitz der Stammschen Erben.

Ansicht

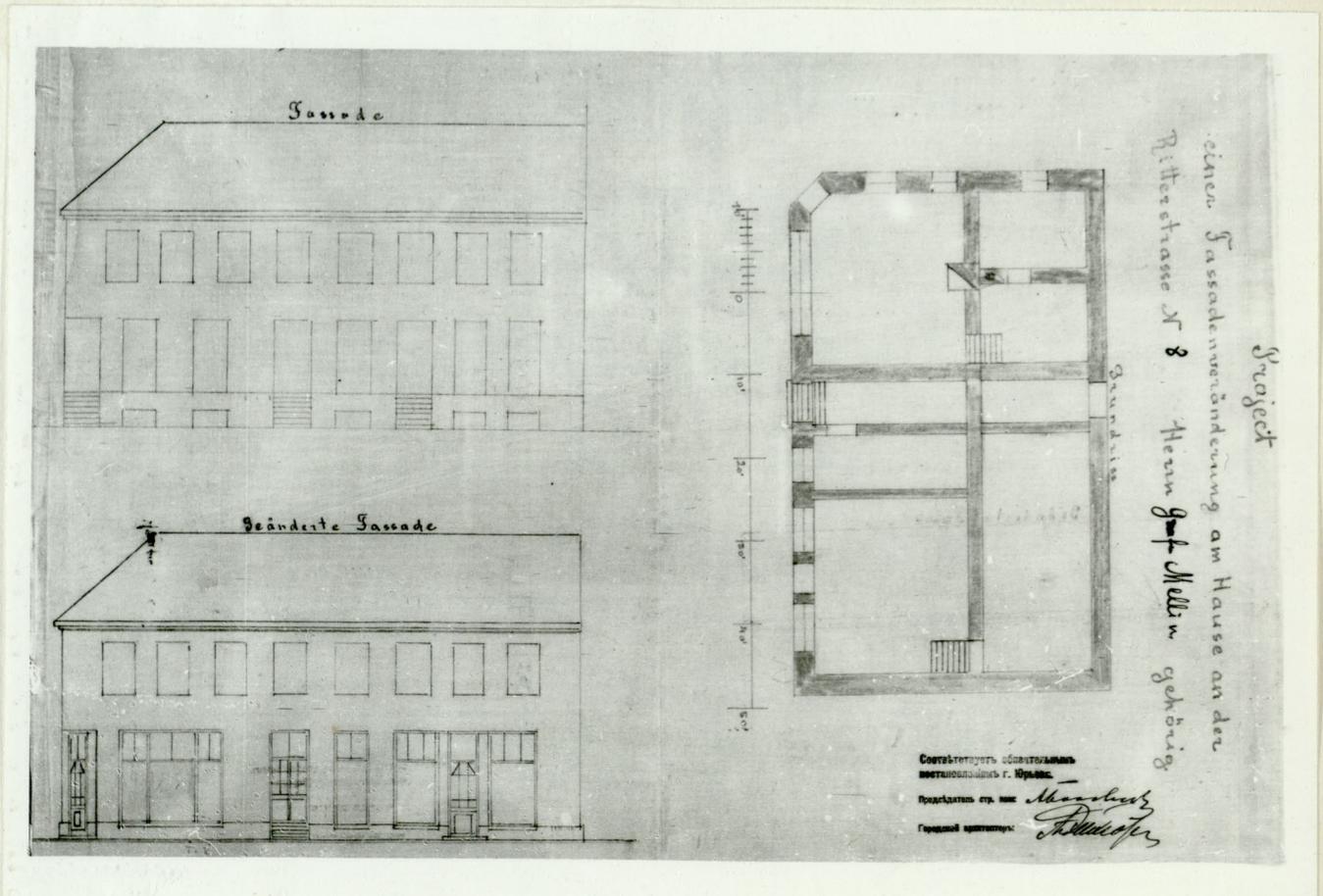
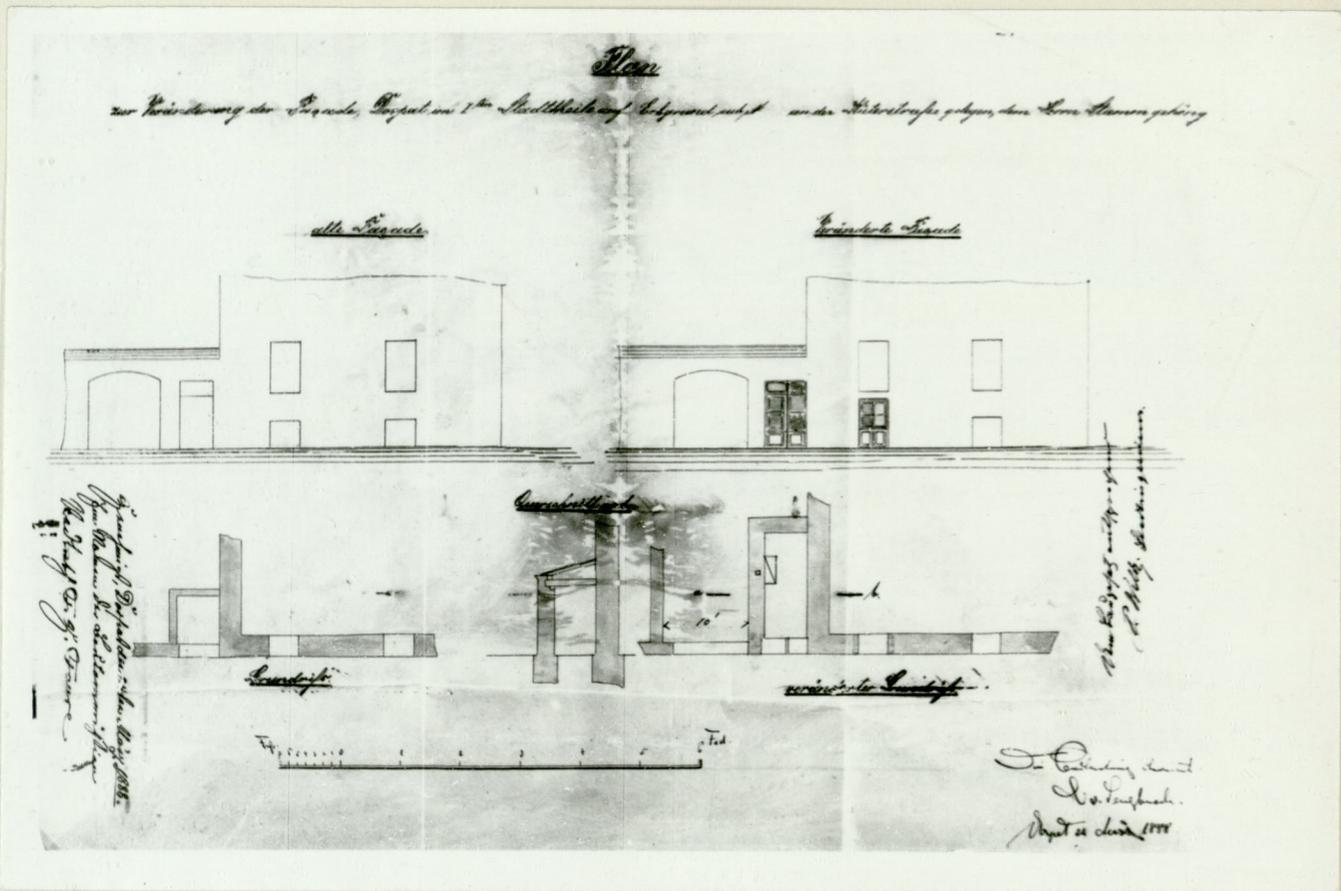
Architekt
Herr Kunsel Stamm
Küchstraße Nr. 108
Dorpat

Grundris

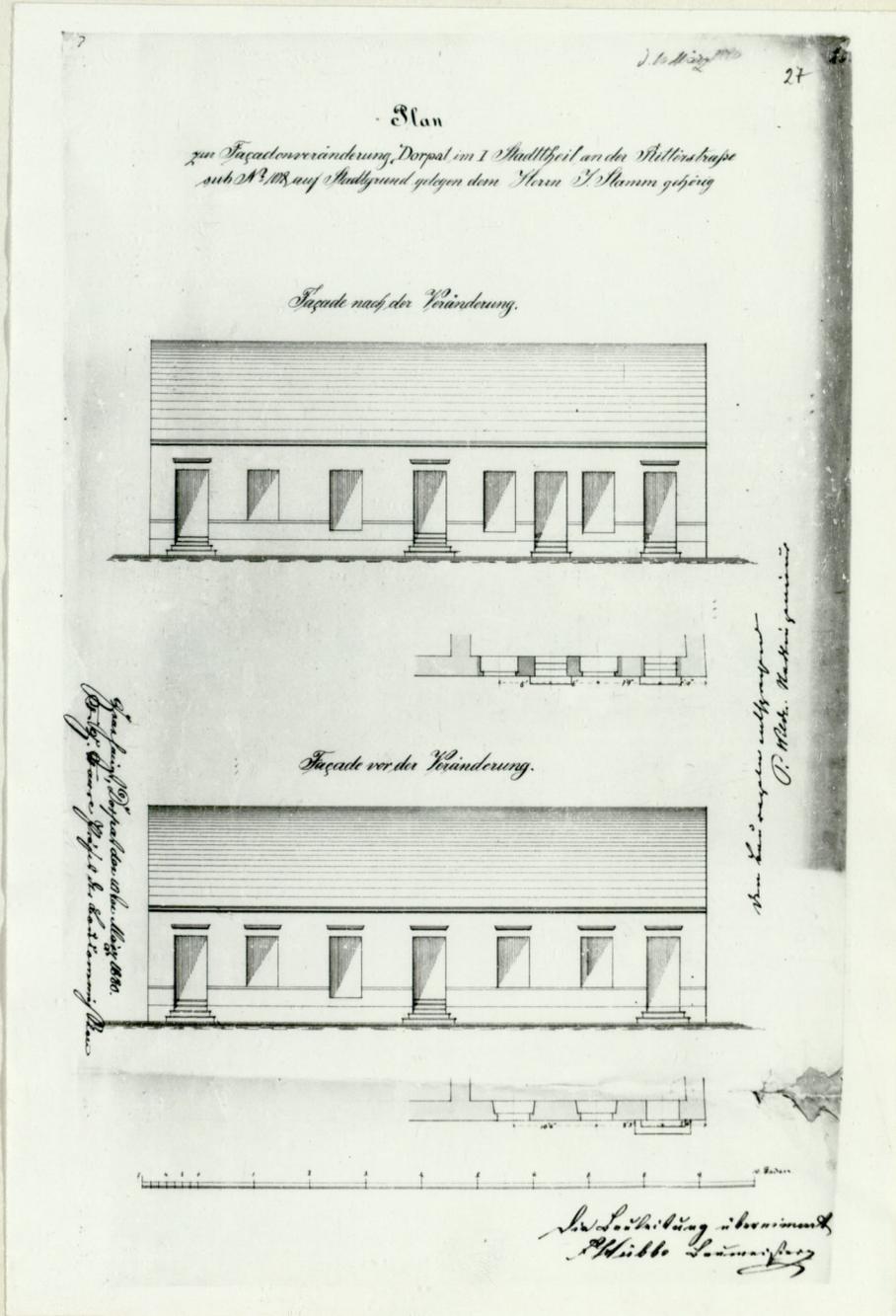

1:1000
Die Bauleitung übernimmt
Herr Kunsel Stamm

Herr Kunsel Stamm

121

111

16

PARATTE
VALMISTAMINE
1.
KIVIPUURITSE
TALVETUUR
TALVETUUR

72

M21

73

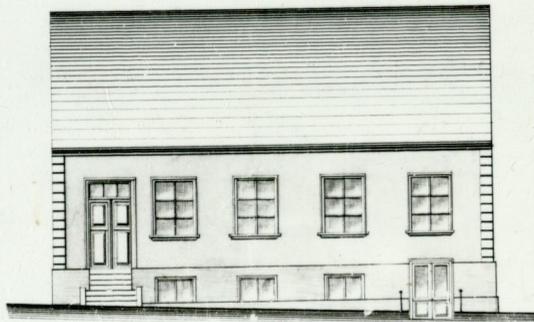
113

Prot. Soprat den 9. November 1877 in Sitzungsrath.

121.

Plan zur Fadenveränderung, Soprat
im I. Stadttheil auf Erbgrund an der
Füsterstraße sub N. 70, gelegen, dem Herrn
B. A. Müller gehörend.

Facade

Das in roth gezeichnete ist die Veränderung.

M. B. Müller
Architekt

Prot. Soprat den 23. September 1877.
Sitzungsrath

Genehmigt durch den Rath der Stadt Soprat
den 21. September 1877

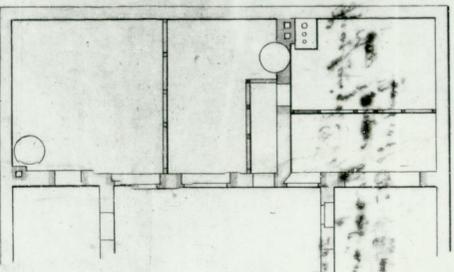
Plan 02

zum Ausbau einer Miete zu einem Wohngebäude, Doppel im I. Stadtheil auf Erdgrund 1
mit Nr 70 an der Kitor Strasse gelegen im Besitz des Herrn Schlossermeister
Kroger.

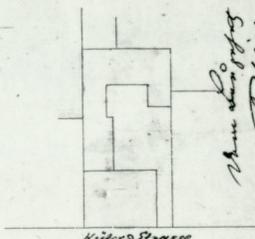
Ansicht und Querschnitt

Grundriss

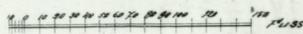

Situation

Man sieht auf dem Plan
die Miete des Schlossermeisters
Kroger.

Gezeichnet von
Herrn Schlossermeister
Kroger Nr. 70 Kitor-Strasse
am 1. April 1881

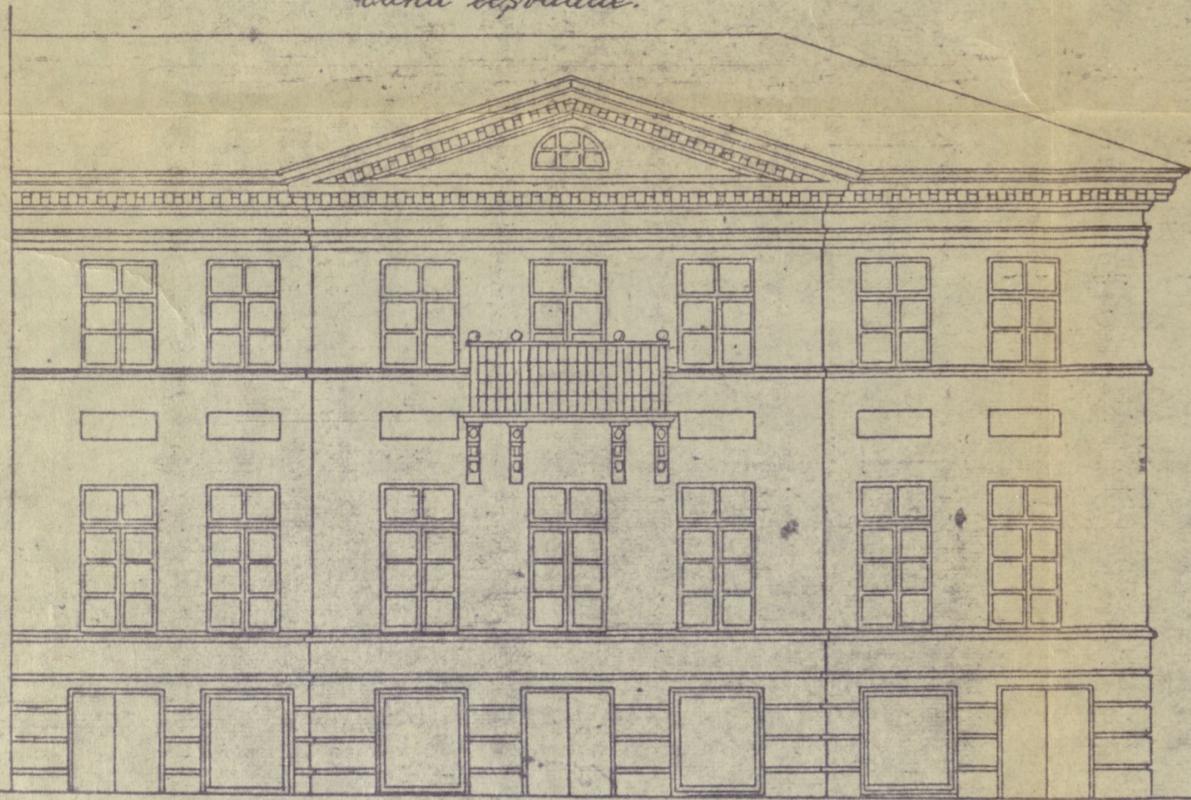

Die Berechnung übernahm
Herrn
Baumeister

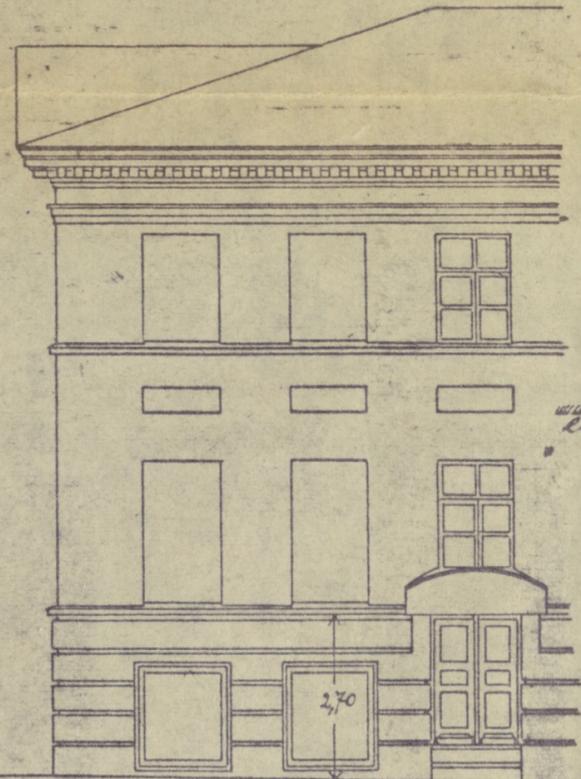

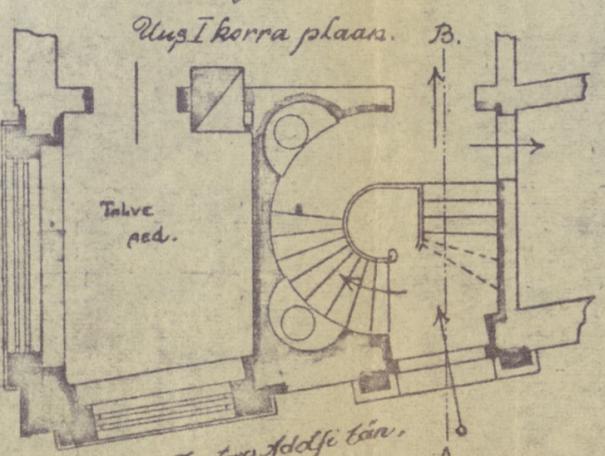
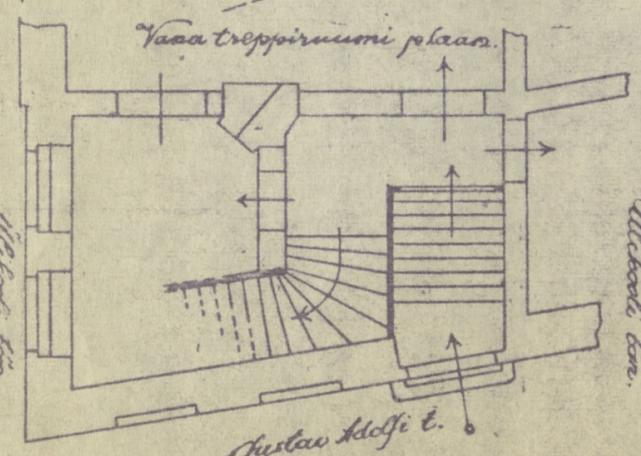
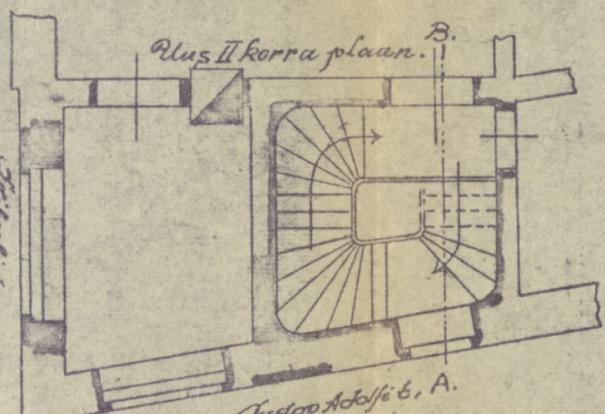
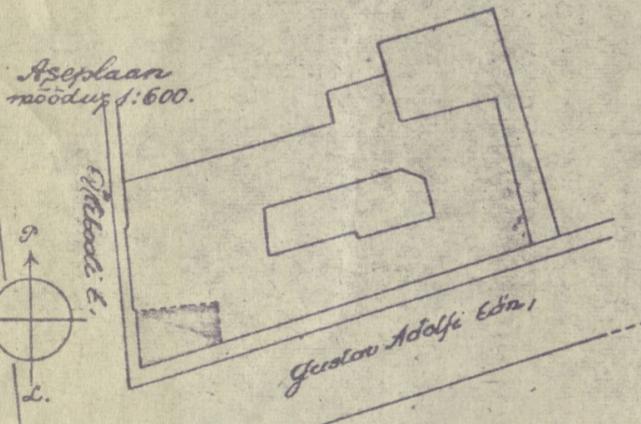
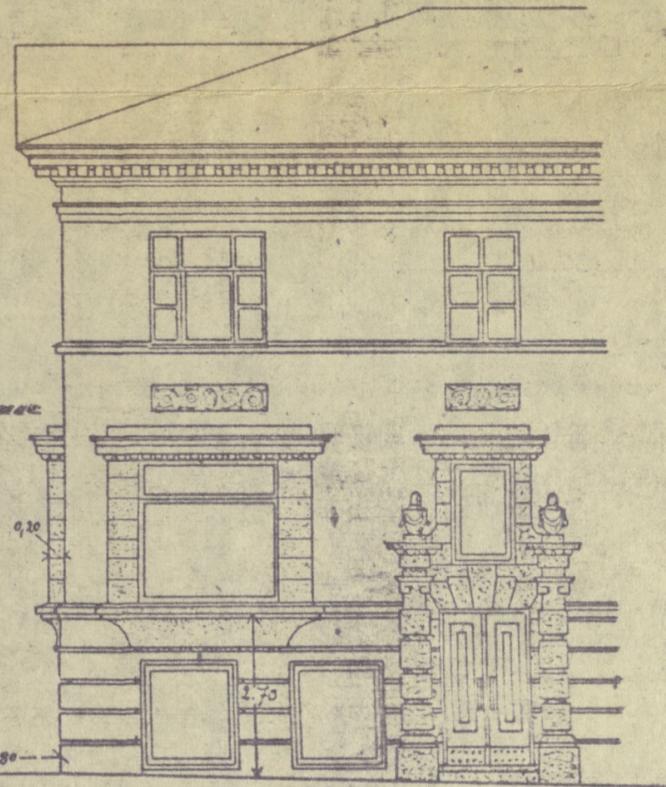
Vana eesvaade.

Vana küljvaade.

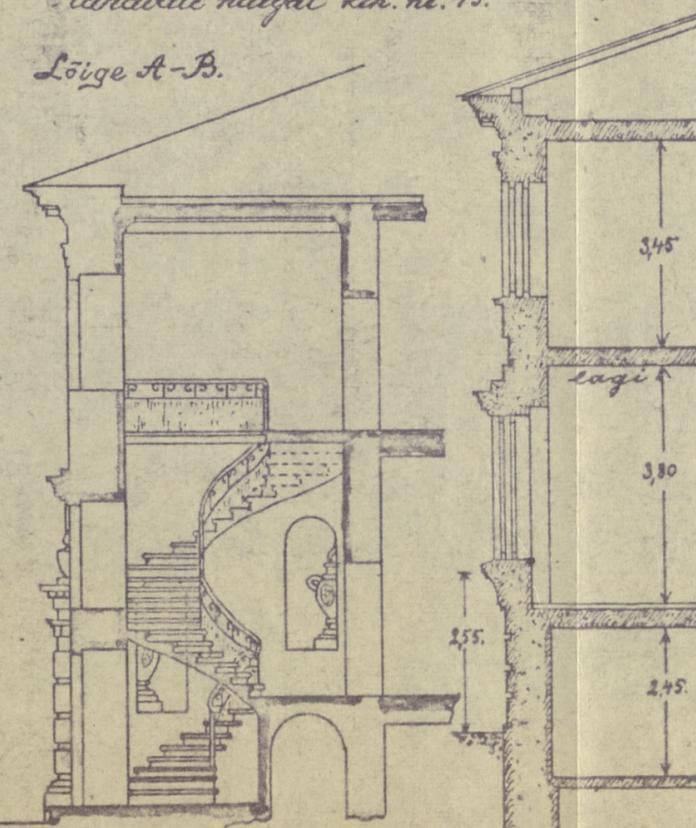

Uus küljvaade.

Pr. E. Jürstholi
eluraja, fassaadi muutmise
ja trepikoja ümberkõituse kavand
Tartus, Gustav Adolfs ja Mõõduki
tänavate nurgal k.a. nr. 49.

Lõige A-B.

Arhitekt N. Willer
Tartus, Kõlvi t 10.
30/X. 1936.

